

1712 2956

DISSERTATIO INAUGURALIS

DE
USU PRACTICO
DOCTRINÆ
DE
IMPEDIMENTIS
MANUMISSIONIS.

10

RECTORE ^{Quam} MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DN. FRIDERICO WILHELMO,
PRINCIPE BORUSSIÆ, MARCHIONE BRAN-
DENB. RELIQUA

Ex decreto & auctoritate illustris Jctorum ordinis
PRÆSIDE

DN. CHRISTIANO THOMASIO,
POTENTISSIMI BORUSSIÆ REGIS CONSILIARIO
INTIMO, UNIVERSITATIS FRIDERICIANÆ DIRECTORE
AC PROFESSORE PRIMARIO, ET FACULTATIS JURIDICÆ
ORDINARIO,

PRO LICENTIA,

Summos in utroque jure honores & privilegia Doctoralia
legitime consequendi,

IN AUDITORIO MAJORI

Ad D. 9. April. Anno M DCCXII. hora ante & pomeridianis
publico eruditorum examini submittit

CHRISTIAN GEORG RICKEMANN,
Lüneburgensis.

HALÆ MAGDEBURGICÆ, LITERISSALFELDIANIS.

DISSERTATIO IN AGRICULTURA
 USU PRACTICO
 DOCTRINAE
 IMPEDIMENTIS
 MAXIMIS
 AGRICULTURAE
 SEPTENTRIONIS
 DR. FRIDERICUS WILHELMUS
 THOMASIO
 D. CHRISTIANO THOMASIO
 DIRECTORI
 PRO AGRICULTURA
 IN AGRICULTURA
 DR. CHRISTIANUS GEORG RICKMANN
 LINGVENSIS
 HALAE MAGDEBURGICAE, LIBRARIA VERDIAE

C A P. I.
Explicatio & emendatio In-
stitutionum de Lege Ælia
Sentia.

SUMMARIA.

*Legis Ælia Sentia dispositio de manumissionibus seruo-
rum. §. I. Caput de prohibita manumissione in frau-
dem creditorum. §. II. Quomodo differat ab actio-
ne Pauliana. §. III. An actio Pauliana posterior fue-
rit lege Æ. S. §. IV. Falsa ratio differentia, quod li-
bertas semel data non possit revocari. §. V. Talis est
illa, quod lex Æ. S. respiciat tantum manumissiones
testamentarias. §. VI. Genuina differentia actionis
Pauliane et legis Æ. S. ac hujus usus. §. VII. Sensus
legis Æ. S. §. VIII. etiam militum manumissiones re-
spicientis. §. IX. In fraudem, i. e. tam quoad consili-
um, quam eventum. §. X. Excipiuntur manumissio-
nes fideicommissariae. §. XI. Ex quo tempore estiman-
dum consilium. §. XII. An consilium fraudandi prio-
res creditores prosit etiam posterioribus. §. XIII. Ra-
tiones dubitandi. §. XIV. Antinomia, Nostra senten-*

tia. §. XV. Limitatio hujus capituli, si servus heres
 instituere, §. XVI. et si non bonæ frugis, §. XVII.
 modo alius heres non esset in testamento scriptus. §.
 XIII. Alterum caput legis de minore viginti annis.
 §. XIX. Exceptio quoad manumissionem testamen-
 tariam certo casu. §. XX. Consilium hoc loco, quid?
 §. XXI. Justa manumissionis causa. §. XXII. Alia
 §. XXIII. De manumissione procuratoris futuri. §.
 XXIV. Manumissio mulieris matrimonii causa. §.
 XXV. Hujus causa ulterior declaratio. §. XXVI.
 Impedimentum justa causa supervientis. §. XXVII.
 Quid de fœminis nubere volentibus dicendum. §.
 XXVIII. Quid si unum servum tantum habeat mi-
 nor. §. XXIX. Alia causa insuita. §. XXX. Earum
 nova exempla. §. XXXI. Causa semel probata non
 retractabatur. §. XXXII. Qua tamen positio non
 est extendenda. §. XXXIII. Aetas servorum ipso-
 rum etiam in lege Æ. S. expressa. §. XXXIV. Ra-
 tio legis Æ. S. intuitu minorum manumittentium. §.
 XXXV. Utilitas scilicet Reipubl. non minorum. §.
 XXXVI. Inconvenientia rationis, quod libertas
 sit res inestimabilis. §. XXXVII. Absurditates va-
 ria inde fluentes. §. XXXVIII. Abrogatio Justinia-
 ni §. XXXIX. varia & inconstans. §. XL. Varii
 errores Justiniani hic commissi. §. XLI. Ejus ratioci-
 natio prima, §. XLII. plane aberrans a sensu legis,
 §. XLIII. cum tamen eam ignorare non potuerit, §.
 XLIV. & male inferens §. XLV. ab actibus ult.
 volunt. ad actus inter vivos, §. XLVI. & a dispo-
 sitione testamentaria de reliquis bonis ad omnia,
 §. XLVII.

§. XLVII. male intellecto Cajo. §. XLIX. Inconveni-
entia secunde ratiocinationis. §. XLIX. Imo ipsa abroga-
tio non coheret. §. L.

§. I.

Ariis modis coërcuit lex Ælia Sentia
sub Augusto lata (a) nimiam licen-
tiam & abusum manumissionum, (b)
aut etiam pactorum (c) manumissi-
onibus servorum

Legis Æliae
Sentia dispo-
sicio de ma-
numissioni-
bus servorum

A 3

(a) Sexto Ælio Catulo, Ca-
jo Sentio Saturnino Consuli-
bus, anno post U. C. 756. quo
anno Tiberius adoptatus est
ab Augusto. Paterculus lib.
2. cap. 103. Anton. Augusti-
nus de LL. & SS CC. sub hac
Leg.

(b) Primo de deditiis li-
bertis, de quo jam egit Justi-
nianus sub tit. Instit. de libert.
§. ult. Secundo de manumissi-
onibus in fraudem credito-
rum factis; Tertio de manu-
missionibus minorum XX.
annis, de quibus duobus ca-
pitibus agitur in tit. Instit. qui
& ex quibus causis.

(c) Alio enim capite prohi-
bebat Lex Ælia Sentia, ne
Patronus servos aut ancillas

jure jurando adigeret, ne li-
beros tollant, aut nubant.
Quod si fecerit, jus Patro-
natus perdant. Ipsum ve-
ro jusjurandum Lege Ju-
lia de maritandis ordini-
bus remittebatur l. adigere 6.
pr. & §. 4. l. qui contra 15. ff. de
jure Patronatus l. questum 31. l.
32. pr. qui & a quibus l. 3. §. si quis
5. de suis & legit. hered. Eadem
Lege prohibebantur etiam
Patroni libertos obligare, ut
mercedem operarum præ-
stent, oneranda libertatis
causa. Mercedem tamen
sponte datam capere pote-
rant. Imo ne quidem reven-
dere licebat operas libertis.
Pœna erat amissio bonorum
possessionis contra tabulas li-
berti,

fionibus adjectorum. (d) Occasio ejus & historia
 expofi-

berti, & forte totius juris Patronatus, d. l. 6. §. 1. de jure Patronat. l. ult. §. 1. & 2. qui & a quibus. l. Julianus 27. de bonis libert. Sed hæc capita ad nos non pertinent, quia non agunt de impedimentis libertatis.

(d) Ex Lege Ælia Sentia etiam libertus ut ingratus accusari poterat, l. 70. de V. S. l. 30. collata cum inscriptione sua qui & a quibus. Sed an per hanc accusationem libertus revocaretur in servitute, ut vulgo statuunt, dubium est. Et verius est non revocari, sed potius agi ad pœnam extraordinariam, quæ quandoque ad revocationem in servitute extensa fuit. Cujacius lib. X. obs. 33. & lib. XXI. obs. 6. ubi etiam doctè respondet ad leges obstantes. Seduxit interpretes Suetonius, qui nimis generaliter scripsit: Claudium ingratos libertos, de quibus Patroni quererentur, revocasse in servitute, cum tamen extra ordinem id tantum factum fuerit in casu plane speciali, de quo loqui-

tur Jctus: in l. 5. ff. de jure Patronatus. Quamvis etiam constitutio Claudii generalis, si quæ fuisset, longe posterior fuisset Lege Ælia Sentia. Et vel ideo Cujacii doctrina præ communi sententia placeat, quia Seneca prolixè docuit, non dari posse actionem ingrati in libro de beneficiis scil. ingrati. simplicis & quæ non fuit conjuncta cum injuria vel damno dato. At injuria prægnans habuit diversos gradus, quibus uniformis pœna revocationis in servitute nequaquam applicari poterit. Unde & Leges memorant, libertos ingratos diversis pœnis fuisse coercitos l. 1. & l. 5. de jure Patron. Dissentit Wilsenb. ad l. 70. de V. S. Denique eadem lex Ælia Sentia liberti potestatem dedit, si Patronus eum non aluerit, ut possit libertatis causa imposta non præstare, atque Patronus hereditatem legitimam amitteret. l. 33. de bonis liberti. Quod autem Antonius Augustinus de LL. & S. C.

exposita jam fuit a Dn. Præside alibi. (e)

§. II.

Ad nostrum scopum pertinent duo capita de im-
pedimentis libertatis: quorum unum agit de his qui
in fraudem creditorum manumiserant. Hos nihil
egisse dicit Imperator, quia lex Ælia Sentia impediverit
liber-
rum.

Caput de
prohibita
manumisso-
ne in frau-
dem credito-
rum.

S. C. ad b. l. in fine putet: in
Novella 162. cap. 1. hujus Legis
Ælia Sentia caput quoddam
reprehendi, quo videbatur
denegari uxori actio ex
donatione viri constante ma-
trimonio, erroneum est: lo-
quitur enim dicta Nov. non
de Lege Sentia, sed Cincia,
vide Brummer. ad leg. Cinciam
c. 15. n. 1.

(e) In diff. de usu pratico
distinctionis in ingen. & lib.
cap. 1. §. 19. ex Dionysio Halicar-
nasseo, ubi etiam §. 20. seq.
latius expositum fuit caput
de deditiis libert. Optan-
dum equidem esset, ut ver-
ba legis Ælia Sentia habere-
mus, nam excerpta de sensu
ejus, quæ in legibus Justinia-
neis. & compendium ejus,
quod Dio & Suetonius refe-
runt, ad dubia a DDibus mota
& erroneas explicationes tol-

lendas non sufficiunt, unde
conjuncturis verosimilibus,
hic debemus esse contenti.
Verba Dionis hæc sunt: lib.
55. p. m. 566. ex Xylandri &
Leunclavii interpretatione.
„Quia multi multos manumit-
„tebant, ætatem quam & ma-
„numittens & manumittendus
„habere deberent, juraque
„quibus erga libertos cum aliis
„cum ipsi Patroni uterentur
„accurate constituit. Sueton.
cap. 40. „Servos non contentus
„multis difficultatibus a liberta-
„te, & multo pluribus a liber-
„tate justa removisse, cum &
„de numero, & de conditione
„ac differentia eorum, qui
„manumitterentur, curioso ca-
„visset, hoc quoque adiecit, ne
„vinculis unquam, tortusque quis
„ullo libertatis genere civita-
„tem adipisceretur.

(f) Pr. 7.

libertatem. (f)

§. III.

Quomodo
differat ab
actione Pau-
liana.

Non sine causa (g) hic initio quærun DD. quid opus fuerit lege Ælia Sentia, cum jam actio Pauliana data fuerit, ad revocanda ea, quæ in fraudem credito-

(f) Pr. 7. qui & ex quibus causis. Desumptum videtur hoc principium ex Cajo. Hic lib. 1. Instit. tit. 3. „Non tamen omnes Domini servos suos manumittere possunt. Nam si aliquis multa debita habeat, cuius substantia a creditoribus teneatur obnoxia, si in fraudem creditoris sui, servos suos manumittere voluerit, collata manumissio non valet. Ad dit & alium casum similem Cajo, Justiniano omis- sum: „aut si libertus civis Ro- manus filios liberos non ha- buerit, & in fraudem Patro- ni sui servos suos manumit- tat, similiter data manumissio non valet. Et ne quis pu- tet, hunc ultimum casum non pertinere ad Legem Æ- liam Sentiam, docet Ulpia- nus tit. 1. §. 15. „Eadem lex (Ælia Sentia) in fraudem creditoris & Patroni man-

mittere prohibet.

(g) Cavenda enim in examinandis & explicandis legibus Romanorum sunt duo præjudicia; ne nimis admi- remur justitiam & prudentiam Romanorum cum Alber- rico Gentili de justitia armorum Romanorum, & pleraque gente Criticorum, qui se pi- aculum committere arbitrantur, si Romani ab illis memorentur & non simul addatur, cordatissimi illi mor- talium, vel quid simile. Tan- quam si aliæ gentes in com- paratione ad Romanos fungi fuerint, & cerebrum in calca- neo gestaverint. Et etiam ne putemus, Romanos in fe- rendis legibus nullam plane adhibuisse prudentiam, & ne recurramus ad Asylum ignorantie, videl. l. non omni- um ff. de LL.

(h) l. c.

ditorum alienata sunt. (h) Sed ut hoc dubium tolerant, non videntur responsiones suppeditare, quæ satisfaciant ingenuo juris cultori.

§. IV.

Forte omne dubium cessaret, si haberemus *An actio* Chronologiam actionum, (i) si ostendere ex illa pos. *Pauliana posterior lege* femus, actionem Paulianam esse posteriorem lege *Ælia Sentia*, & per eam, quæ ab Augusto in specie *Æ. S.* de manumissione in fraudem creditorum facta disposita erant, a Præatore Paulo fuisse extensa ad quasvis alienationes in fraudem creditorum factas. (k) Sed verius, actionem Paulianam seu edictum Præatoris de his quæ in fraudem creditorum alienata sunt, jam extitisse cum lex Ælia sententia conderetur, cum Labeo JCrus jam ad illam actionem Paulianam multa commentatus fuerit. (l)

B

§. V.

(h) *t. t. ff. que in fraud. Credit. §. 6. Inst. de Act.* Ipsum nomen Paulianæ quidem in illis locis non extat, at suppleendum est ex *l. 38. §. 4. de Usuris.*

(i) De desiderati hujus in studio Jurisprudentiæ usu, plura disseruit Dn. Præses de *Novis jurisprudentia Antejustin. lib. 7. novo 14.*

(k) Tum enim omnis inconvenientia & imprudentia cessaret, intuitu ipsius legis-

lationis: quamvis tum, si non alia inter legem Æliam Sentiam & actionem Paulianam fuisset differentia, quam quod hæc extenderet illius dispositionem, ad quasvis alienationes, priore postea non fuisset opus amplius, & adeo Justinianus non adeo prudenter fecisset, quod multa de hoc legis Æliæ Sentia capite institutionibus suis inferuisset.

(l) Ut patet ex dictis in *l. 6.*

§. V.

*Falsa ratio
differentiæ,
quod liber-
tas semel da-
ta non possit
revocari,*

Sed quid opus est, ut cruciemur? Non hæret DD, aqua. Actio Pauliana non pertinuit ad manumissiones, quia actio Pauliana revocat alienationes in fraudem factas; at libertas semel data non revocatur. (m) Igitur lege Æliæ Sentia erat opus, quæ declararet, ab initio nullam esse manumissionem in fraudem creditorum factam. Et ideo dici a Justiniano, quod manumittens in fraudem creditorum nihil agat. (n) Utinam vero hæc responsio, etsi communissima, non ubique impingeret in regulas bonæ interpretationis, cum nihil sit falsius, quam libertatem semel datam non revocari, (o) & petitionem principi com-

l. 6. §. 6. 10. 12. l. 25. §. 1. & passim qui & ex quibus causis &c. Floruit autem Labeo sub Augusto, & lex Ælia Sentia demum paulo ante mortem Augusti lata est, Dio, Lib. 55. & 56.

(m) Clara, inquit DD., sunt verba §. 6. *Instit. hic: Semel autem causa approbata, sive vera, sive falsa sit, non retrahatur.*

(n) Etiam acutissimus Huberus in fundam. jur. diff. 9. §. 8. repetit hunc communem errorem.

(o) Si nimirum eam propositionem ut regulam concipias, uti debet necessario

concipi in dicta DD. responsione ad dubium propositum. Paragraphus vero adductus pertinet ad exceptionem a regula, & quidem non in hoc, sed in altero legis Æliæ Sentia capite. Et quidem cum, ut infra §. 32. seq. videbimus, exceptio hæc non tempore ipsius legis Æliæ Sentia, sed postea demum sub Antonino Pio orta sit. Tantum abest, ut Prætorum actionis Paulianæ autorem impedire potuisset, ut ea non experiretur adversus servos in fraudem creditorum manumissos. Adde, quod ipsi DD. non

prii committat assertio, quod lex Ælia Sentia non revocet, sed nullam declaret libertatis dationem, imo claris Jctorum textibus contradicat, (p)

§. VI.

Quid si itaque dicamus, actionem Paulianam pertinuisse saltem ad alienationem inter vivos (q) at legem Æliam Sentiam egisse tantum de manumissionibus testamentariis in fraudem creditorum factis? (r) Sed, ut alia taceam, (s) posteriori huic assertioni repugnat

Talis & illa, quod lex Æ. S. respiciat tantum manumissiones testamentarias.

B 2

DD. non bene connectant doctrinas suas, dum docent, quod ipsa lex Ælia Sentia revocaverit libertates semel datas concedendo actionem ingrati ad eum finem, de qua sententia jam egimus *lit. d. ad §. 1.* Denique non hoc dicit §. 6. *Inst. b. t.* quod libertas data non revocetur, sed quod causa semel approbata non retractetur.

(p) Ut mox videbimus §. 8. *lit. e.*

(q) *t. t.* & imprimis arg. *l. 3. §. 1. que in fraud. creditor.* Adde, quod in alienationibus testamentariis, non videretur opus esse actione Pauliana, cum legata & fidei commissa non deberentur

nisi deducto ære alieno. §. 3. *Inst. ad L. Falcid.*

(r) Ita Wilhelmus a Loon de manumiss. *serv. Roman. c. 4. §. 10. 11. Probare voluit Bachovius, Vinnius, & alii ex verbis Imperatoris: Sæpe de facultatibus suis amplius quam in his est, sperant homines; obtinuisse legem Æliam Sentiam in manumissione tam inter vivos quam inter mortuos. Contrarium alii defendunt, dicuntque hoc tantum obtinere in manumissione, qua inter mortuos fit, quorum sententiam aliorum opinioni præfero, adactus his verbis Taciti *annal. lib. 15. cap. 55. Pecunias & libertates servis & ante dono datas, sed tunc largitus, quia tenui jam re familiari,* &*

ri, & instantibus creditoribus testamento diffideret. Ubi Scævino objicitur hoc, nec possum videre, quare Scævino, cum testamento diffideret, & creditoribus satisfieri posse desperaret, inter vivos servos suos manumittere festinasset, si manumissio inter vivos rescindi posset a creditoribus, ipsoque jure non valeret, utpote in fraudem creditorum data. Vides speciem aliquam habere hoc argumentum. Unde id non displicuit ipsi Dn. Præfidi in not. ad Instit. b. t. Et poterit pro ea sententia ulterius adduci, quod fere semper ubi hujus capituli mentio fit in legibus, de manumissionibus testamentariis agatur, nunquam diserte de manumissionibus inter vivos l. 1. §. 1. ff. de statu liber. l. 8. §. 1. l. 25. ff. b. t. l. 15. que in fraud. credi. l. 4. §. 19. de fideicom. libert.

(s) (1.) Si ideo actione Pauliana non fuit opus in alienatione ultimarum voluntatum, quod deducto ære alieno intelligantur legata & fideicommissa, & ita non va-

lerent, si in fraudem creditorum facta essent; nil etiam fuisset opus lege Ælia Sentia, ut per eam coercerentur manumissiones servorum testamentaria, si jam ex nullum effectum habuissent, nisi deducto ære alieno. Etre vera illam sententiam, quod legata & fideicommissa non præstentur nisi deducto ære alieno non pertinuisse ad manumissiones testamentarias argumento est, quod Scævola notat l. 23. que in fraudem creditorum. *Quæsitum est, inquit, an manumissi testamento & alimenta & libertates conferri possint? respondit: libertates quidem, si in fraudem creditorum data non essent, competere, legata vero (alimentorum) se solvendo hereditas non esset, non deberi.* (2) Si lex Ælia Sentia tantum pertinuisse ad manumissiones testamentarias, mentionem ejus restrictionis fecisset aut Cajus, aut Ulpianus in proponenda legis Ælia Sentia sententia, quod tamen non fecerunt per notata ad §. u. lit. f.

(t) l. 5.

repugnat doctrina Ulpiani, (t) & facile responderi
potest ad argumentum dissentientium. (u)

B 3

§. VII.

(t) l. 5. §. 2. qui & a quib.
manumissi lib. non sunt. Si Ti-
tius non amplius in bonis quam
Stichum & Pamphilum habeat,
eosque stipulanti Mævio ita pro-
miserit: Stichum aut Pamphi-
lum dare spondes, deinde cum
alium creditorem non haberet,
Stichum manumiserit, (inter
vivos, etiam si diserte hoc
non addatur, contextus tam-
en ostendit, Ulpianum de
hoc casu loqui) libertas per
legem Æliam Sentiam rescindi-
tur. Quamvis enim fuit in po-
testate Tuii (viventis) ut Pam-
philum daret, tamen, quamdiu
eum (vivens) non dederit, quia
interim mori possit, (non Ti-
tius, alias enim nullum plane
restaret dubium pro nostra
sententia, sed ut verba mox
sequentia docent, Pamphi-
lus) non sine fraude stipulatoris
Stichum manumisit. Quod si
solum Pamphilum dare promi-
sisset, non dubitarem, quin Sti-
chus ad libertatem perveniret,
quamvis similiter Pamphilus mo-

ri possit.

(u) Cogitare enim debuif-
set Loonius, quod, quem-
admodum sæpe plus sperant
homines de facultatibus suis,
quam in his est, ita sæpe spe-
rent debitores, se facilius uno
modo, quam altero fraudare
posse creditores, quam ut
eventus semper eorum in-
tentioni respondeat. Scili-
cet Scævinius de quo loqui-
tur Tacitus, instantes habebat
creditorum, nondum ipsum in
iudicio convenerant. Testa-
mento diffidit, si creditores
videlicet ante ejus mortem
ipsum convenirent, & vivo
omnia bona auferrent. Ma-
numissioni servorum inter
vivos non ita diffidit, non
quod plane fiduciam pone-
ret in ea manumissione, sed
quod hic non tantus esset
metus nullitatis, concursu
creditorum nondum moto.
Nam idem Scævinius mentio-
nem etiam injicit pecunia-
rum largius & in fraudem
credi-

§. VII.

*Gentiana dif-
ferentia a-
Elionis Pau-
liane & legis
Æ. S. ac bu-
ius usus.*

Igitur putamus ideo opus fuisse lege Ælia Sen-
tia, quod actio Pauliana daretur de rebus alienatis
contra tertium possessorem earum rerum, (x) quod
ad servos manumissos applicari non poterat (y) item
quod non daretur eadem actio adversus bonæ fidei
emptorem, fraudem debitoris ignorantem, (z) at lex
Ælia Sentia respiceret saltem fraudem Domini ma-
numittentis. (a)

§. IIX.

*Sensus legis
Æ. S.*

Itaque in favorem creditorum lex Ælia Sentia
prohibuit libertatem servis dare in fraudem eorum,
qua prohibitione tamen manumissionis actus non
fuit nullus declaratus, (b) ita ut Dominus (c) aut
heres ejus potuisset, creditoribus manumisso faventibus,
tunc eum, quasi plane nihil actum fuerit, in
fer-

creditorum datarum, etsi hæc
haud dubie actio Pauliana
revocari potuissent.

(x) *l. 6. §. 8. l. 9. ff. que in
fraud. cred.*

(y) In manumissione enim
servus manumittendo pro-
prie non erat alienatus, sed
libertas ei data. Servus ma-
numissus libertatem quidem
possidebat, sed hæc non erat
alienata, rem alienatam non
possidebat.

(z) *d. l. 6. §. 8. & d. l. 9.*

(a) *pr. & §. 3. Inst. h. t.*

(b) Uti DD. multi asserunt,
ut differentiam inter actio-
nem Paulianam & legem Æ-
liam Sentiam ostendant, vide
supra §. 5.

(c) Si lex Ælia Sentia tan-
tum de manumissis testa-
mento fuisset locuta, qua-
estio: an Dominus retinere
posset servum manumissum
creditoribus tacentibus? pla-
ne Domitiana foret. Sed
eam hypothecam jam rejeci-
mus §. 6.

(d) *l. 1.*

servitute retinere, sed fuit actus ille manumissionis saltem sub conditione tacita, si creditores non contradixerint, quasi suspensus, unde & sic manumissus interim habebatur pro statu libero, (d) & quæ libertas hic impediri, ea in aliis textibus rescindi & revocari, interpellari, retrahi non male dicitur. (e)

§. IX.

Cum ergo eadem ratio prohibitionis locum habeat, si debitores milites essent, inde nec in mili-

Etiam militum manumissiones revocari.

(d) l. 1. §. 1. de statu liber.

(e) l. 5. §. 2. ff. b. t. l. 1. C. cod. l. 7. l. 24. ff. eod. Et si igitur Justinianus pr. b. t. dicat legem Æliam Sentiam impedire libertatem datam, & dominum manumittentem nihil agere, ista tamen plane non obstant. Nam (1) impediri & retrahi libertatem synonimice usurpantur a JCtus d. l. 24. (2) Nihil etiam agit, cujus actus ab aliis rescinditur, quia & tum actio ejus hoc intuitu nullum habet effectum. (3) Quoties de suo aliquid adjicit Justinianus aut Tribonianus, toties non querenda est exacta verborum proprietas. (4) Desumptum esse hoc principium ex Cajo jam supra notavimus

§. 2. lit. f. At Cajus non dicit dominum nihil agere, sed saltem, manumissionem non valere. (5) Unde pater Oisellium ad Cajum p. 36. absque ulla ratione accusare JCtos, quorum textus initio hujus notæ adduximus, quod minus proprie aut accurate loquantur. Præsumptiones enim majores utique sunt, pro his, quam pro Triboniano. (6) Quod vero Loonius d. cap. 4. §. 12. in fine p. 57. nescire se dicat, ubi mens Pacii (in not. ad pr. Inst. b. t.) fuerit, quod nobiscum sentiat, potius retorquemus, videlicet, nescimus ubi mens DD. fuerit & Loonii, dum docent libertatem semel datam non revocari. conf. supr. §. 5.

(f) l. 8.

tari testamento valebant dationes libertatum in fraudem creditorum, (f) quemadmodum haud dubie non valebant, si inter vivos simili modo manumississent seruos.

§. X.

In fraudem, i. e. tam quo ad consilium, quam eventum. Debent vero creditores libertatem datam revocare volentes æque ut in actione Pauliana (g) probare & consilium defuncti ac intentionem eos fraudandi & eventum. Unum horum si deficeret, manebat libertas data in statu suo. (h)

§. XI.

Excipiuntur manumissiones fideicom. Scilicet si directa libertas data sit in testamento, si fideicommissaria adspicitur saltem eventus. (i)

§. XII.

Ex quo tempore estimandum consilium, Est & illud notandum, in consilio non considerari tempus antecedens, sed tempus datæ libertatis. (k)

§. XIII.

(f) l. 8. §. 1. ff. b. t.

(g) l. 10. §. 1. de R. J. quæ in fraud. cred. l. 79. ff.

(h) §. 3. Inst. b. t.

(i) l. 4. §. 19. in fine de fideicom. libert. l. 1. & ult. C. qui manum. non possunt. Ratio non est, quam aliqui reddunt, quia fideicommissum non nisi deducto ære alieno præstat. Nam hoc etiam in legatis quæ directo relin-

quantur, obtinet. §. 3. Inst. ad leg. Falcid. Sed quia facilius turbatur manumissio, quæ non a testatore facta, sed ab herede adhuc facienda est. Huber. diss. jur. fund. 9. §. 10.

(k) Julianus l. 7. pr. b. t. Sæ quis integris facultatibus Codicillos (futuros) confirmavit, (in testamento præcedente) deinde cum consilium fraudandorum creditorum cepisset, libertatem

§. XIII.

Quod si consilium decipiendi creditores quosdam habuerit, cum testamentum conderet, testator eis vero adhuc vivus satisfecerit, & postea cum aliis creditoribus contraxerit, an & hi posteriores revocare libertatem possent, quærebat? *An consilium fraudandi priores creditores proste etiam posterioribus?*

§. XIV.

Quod revocare non possent, urgebat illa ratio, quod testator non habuerit consilium fraudandi posteriores, cum testamentum scriberet. Quod libertates datæ etiam a creditoribus posterioribus revocari possent, suadebat illa ratio, quod scilicet & eventus hic sit, & animus fraudandi, etsi in aliis personis, quodque, eo ipso, dum testamentaria dispositio non revocatur, fraus semel commissa continetur intuitu etiam sequentium creditorum. *Rationes dubitandi.*

§. XV.

Habet ergo utraque sententia sua commoda & incommoda. Itaque priorem secutus est Julianus, (l) posteriorem Papinianus, (m) quam antinomiam reliquit Tribonianus. (n) Nobis Papiniani doctrina *& Antinomia. Nostra sententia.*

C

vide-

bertates codicillis dederit: obtineri non potest, quo minus lege (Ælia Sentia) libertates interpellarentur. Nam consilium testatoris fraudulentum non eo tempore observatur, quo codicilli confirmantur, sed quo libertas codicillis datur.

(l) l. 15. que in fraud. credit.
(m) l. 25. ff. qui & a quib. manum. liberi non fiunt.

(n) Antinomiam subesse ad oculum patet. Ita enim Julianus: Si quis cum haberet Titium creditorem, & sciret se solvendo non esse, libertatem dederit

videtur convenientior principiis bonæ interpretationis. (o)

§. XVI. Sed

dederit testamento, deinde dimisso Titio, postea Sempronium creditorem habere ceperit, & eodem testamento manente decesserit: libertates data rate esse debent, etsi hereditas solvendo non sit, quia libertates ut rescindantur, utrumque in eorundem personam exigimus, & consilium & eventum. Et si quidem creditor, cujus fraudandi consilium initum erat, non fraudatur, adversus eum, qui fraudatur, consilium initum non est; libertates itaque rate sunt. Contra Papinianus: In fraudem creditorum testamento datae libertates, prioribus creditoribus dimissis, propter novos creditores irritæ sunt. Antinomialiam hanc ut tolleret Dionys. Gothofred. in not. ad d. l. 15. & 25. statuit in casu Juliani prioribus creditoribus omnibus satisfactum esse, sed in casu quem præsupponit Papinianus, non omnibus prioribus creditoribus qui erant tempore datæ libertatis fuisse satisfactum. Quæ

conciliatio si ulla unquam fuit, violentissima est, & sensui communi adversa, aperitissime videlicet repugnans & verbis Papiniani: prioribus creditoribus dimissis, & rationi ejus, (quæ decisioni Juliani discrete contradicit) in statim sequente voce Propter labente. Sed aliter fieri non potest, quamdiu ista regula interpretandi leges Romanas fundamenti loco supponitur, omnia potius tentanda esse, quam ut admittantur antinomialia,

(o) Contra sententia Juliani placuit Gothofredo, dum sententiam oppositam Papiniani torquere vult, ut cum sententia Juliani conspiret, credo quod textus Juliani non ita videretur torturam conciliationis admittere, quam textus Papiniani. Juliani primum falsum in eo consistit, quod conjunctionem consilii fraudulenti & eventus saltem in eadem personis creditorum requisit-

§. XVI.

Sed licebat tamen per legem Æliam Sentiam *Limitatio*
 Domino qui solvendo non erat, in testamento *hujus capituli*
 C 2 *servum si servus be-*

res institue-

quisiverit, absque ullo fundamento. Ubi enim extiterunt illa verba restringentia in lege Ælia Sentia. Et si etiam in lege creditorum eorundem (sed absque animo restringendi) mentio fuisset facta, annon per decisionem Juliani fraudulentis debitoribus ansa data fuisset in fraudem legis, id est observatis verbis legis contra ejus mentem multa committendi. Idem Julianus alibi l. 7. §. 1. qui & a quibus. Minor, annis viginti cum servum manumittere vellet, nec justam causam ad consilium manumittendi haberet, tibi eum ut manumitteres, dedit. Negavit eum Proculus liberum esse quia fraus legi facta esset. Quid si Advocatus minoris ex ista lege, quam examinamus ipsi regessisset? Utrumque simul exigit lex Ælia Sentia, & ut minor sit, qui servum manumittere velit, & ut justam causam manumittendi proficiatur. Igitur in hoc

casu libertas data non revocatur, non ideo, quod minor manumiserit, quia manumisit majorennis, non ideo, quod causa manumittendi dici non potuerit, quia non manumisit minor. Porro quaero ex Juliano. Si quis fraudandi animo in testamento manumittat, tum prioribus creditoribus non dimissis cum aliis contrahat, (sive postea antequam moriatur priores creditores dimittat, sive non) an & tum valebit decisio Juliani intuitu posteriorum. Non valere eam putat ipse, qui cum Juliano consentit Dionysius Gothofredus. Et tamen contra posteriores etiam illo casu afferri potest, inprimis si debitor ipse postea priores creditores dimiserit, quod creditores, quorum fraudandorum consilium initum fuerit, non fraudentur, adversus eos qui fraudentur, consilium non sit initum. Ergo patet ad oculos, quam cavillatoria sit decisio Juliani.

(P) §. 1.

servum heredem facere, (p) quia tum cessabat ratio legis (q) neque enim animo fraudandi præsumebatur testator manumisisse, sed ut evitaret maculam (r) qua fama defuncti, cujus bona publicabantur alias affici solebat.

§. XVII.

(p) §. 1. *hic.*

(q) Sed cur non etiam loco rationis affertur, quod hoc modo si servus heres necessarius institueretur, etiam non defraudentur creditores ratione eventus, cum is non solum cogeretur bona defuncti eis cedere, sed & tanquam heres omnia debita defuncti solvere, cessante videlicet beneficio liberandi in herede necessario, & beneficio inventarii, utpote tum nondum invento. Ergo servus heres institutus, homo erat vel nullius, vel alicujus, etiam magni pretii. Si prius, nihil decedebat etiam creditoribus, adeoque nec fraus fiebat; si posterius, spem habebant creditores tantam pecuniæ summam facile acquiriturum esse servum, quantum ipse antea vendi potuisset, ut postea exinde

iis satisfaceret. Et sane hæc ratio palpabilior est, & non tantis difficultatibus videtur obnoxia ac illa altera. Sed quod ea non hic usus sit Imperator, in causa est, quod ex eadem lege Ælia Sentia servus ita heres necessarius institutus præ aliis heredibus jam tum haberet hoc beneficium, ut bona postea acquisita, si vellet, sibi retineret, §. 1. *Inst. de hered. qual. & diff.* Unde cum & §. 2. hujus tituli magis ad doctrinam de necessario herede pertineat, nec de eo hic solliciti erimus ulterius.

(r) *Injuriam* vocat Justinianus hic. Scævola *l. 23. b. 1. famam defuncti conservari dicit*, si quis ejus hereditatem adbeat, quæ solvendo non esset. *Famam pudoremque suscipere dixit Plinius lib. 2. Epist. 4.* Infamiam, quæ venditionem bonorum debitoris obrati comi-

§. XVII.

Et in tantum succurrebatur famæ defuncti ejusque voluntati, ut, etiamsi servus in testamento heres institutus in ea causa fuerit, (s) ut alias dedititius

Etsi non bene frugis.

C 3

fieri

comitabatur, significantius expresfit Cicero in Oratione pro Quintio: *Hercule, inquit, tujus bona ex Edicto possidentur, hujus omnis fama & existimatio simul cum bonis possidentur. De quo libelli in celeberrimis locis proponantur, huic ne perire quidem tacite obscureque licebit. Cui Magistri sunt, & Domini constituuntur, qui, qua lege, & qua conditione pereat, pronuntiant. De quo homine praconis vox predicat, & pretium conficit, huic acerbissimum funus viventi ducitur: si funus id habendum, quo non amici conveniunt ad exequias cobonestandas, sed bonorum emtores ut carnifices, ad reliquias vita lacerandas & distribuendas. Sed contra alii debitores obærat, etsi bona eorum publice vendantur, non fieri infames ex rescripto Alexandri l. ii. C. ex quib. caus. infam. irrog. probant, & ex flebili beneficio cessionis bonorum*

a Justiniano invento l. ult. C. qui bon. ced. poss. Unde lis inter Contium lib. 2. subcis. test. & Forner lib. 2. select. jur. Giphanius ad Inst. b. t. inter infamiam juris & facti distinguit. Ego mallem distingvere inter mores Romanorum veteres & noviores. Olim ex rigore XII. Tab. (de quo dixit Dn. Præses in navis Jurispr. Anti Justinianæ lib. 1. c. 2. nev. 4. & fustus in disp. subjunct. observ. 4. §. 7. seq. p. 172. seq.) infamia sed Romanis peculiaris habebatur, si quis debita contracta solvere non posset; postea sub Caesaribus pedetentim ista infamia decrevit. Latius antiquitates Romanorum quoad hoc caput explicavit Francis. Hotmanus integra quest. illustri 26.

(s) Puta, si v. g. antea ob delictum tortus vel vincus fuisset.

(t) Ul.

fieri deberet, hoc tamen casu civis Romanus fieret, (t) quia alias nec heres esse potuisset. (u)

§. XVIII.

Modo alius heres in testamento non efficit scriptus.

Cæterum tum demum valebat illa servi proprii heredis institutio, modo alius ex eo testamento heres non esset, quia scilicet tum cessabat ratio concessionis. (x) Unde etiam, si duo pluresve servi heredes esse iussi sint, nonnisi unus heres esse poterat, scilicet in dubio qui primo loco scriptus esset, (y) modo nec sic fraus fieret creditoribus. (z)

§. XIX.

Alterum caput legis de minori viginti annis.

Altero capite legis Æliæ Sentia minor (a) viginti annis manumittere nec vindicta poterat nec testamento. Itaque nec Latinum facere poterat. (b) Tantum apud Concilium manumittere poterat seruum suum causa probata. (c)

§. XX.

(t) Ulpianus *tit. i. §. 14.*

(u) Vid. *diff. de usu p. m. l. distinct. in ingen. & libert. c. 1. §. 28.*

(x) §. 1. *hic Ulp. d. l.*

(y) Ulpianus *ibid.*

(z) Puta si majoris pretii sit is, qui ante nominatus est, nec sufficiat, posteriorem retrahi in servitutem, prior autem sufficiat. *l. 24. ff. b. l.*

(a) Jam ante legem Æliam Sentiam ætas Domini manumittentis aliquando impe-

dimento erat manumissioni. Nam pupillus & pupilla manumittere non poterant. Ulp. *tit. i. §. 17.* Additur etiam apud Ulpianum mulier, quæ in tutela est, & in fragmento veteris JCrî a Pithæo edito (*ap. Leovv. p. 709.*) Mulier sine tutoris autoritate nisi liberorum jus habeat, ubi & citatur in notis Plutarchus in Numa. Sed de his alio tempore.

(b) *dict. fragm. p. 709.*

(c) §. 4. *Instit. b. l.*

(d) *l. 27.*

§. XX.

Manumittere tamen poterat minor per testamentum heredis necessarii habendi causa, (d) quoniam videlicet hic eadem aderat æquitas, quæ admitterat hanc libertatis dationem in capite priori legis Ælijæ Septiæ. (e)

Exceptio quoad manumissionem testamentariam certo casu.

§. XXI.

In Consilium adhibebantur Romæ a Prætore quinque Senatores & quinque equites Romani, in provinciis a Prætore vel Pro-Consule viginti recuperatores i. e. iudices, qui cives Romani essent. (f)

Consilium Romæ quid?

§. XXII.

Iustæ autem manumissionis causæ erant, si quis

Iustæ manumissionis causæ.

(d) l. 27. de manumiss. testam.

(e) Repete dicta §. 16.

(f) Ulpianus tit. 1. §. 13. Unde lapsus est Franciscus Balduinus qui in Comment. ad b. l. verba apud consilium explicat, i. e. pro tribunali apud Prætorem, Proconsulem, Legatumve Cæsaris. Hos vero coegisse Pedaneos iudices, ut consilium inirent. Imo taxat Theophilum, quod per consilium intellexerit videlicet quoddam & multa de eo commentus fuerit, quæ non videantur convenire moribus Romanis. Etsi enim

Theophilus pro more quædam in descriptione consilii hujus forte immiscuerit, quæ fundamento destituuntur, potissima tamen ex Ulpiano videntur desumpta, quem non inspexit Balduinus. Recuperatores dicit Theophilus ita dictos, quod per eos mancipium naturalem libertatem receperit. Verius recuperatorum nomen esse generalius, quod nec ipse Theophilus diffitetur, & primis Reipubl. Romanæ temporibus institutum. vid. Brissotius de verb. signif. & Scharidius in lexico hac voce.

(g) §. 1.

quis patrem vel matrem, filium aut filiam, fratrem vel fororem, vel qui, quæve alio modo sanguine dominum contingeret, manumittere vellet. (g)

§. XXIII.

Alie.

Item si Pædagogum aut nutricem, aut educatorem, aut alumnum, aut collactaneum, aut capsarium manumittere vellet. (h)

§. XXIV.

*De manu-
missione Pro-
curatoris fu-
turi.*

Quod si servum Procuratoris habendi causa minor manumittere vellet, insuper requirebatur ætas manumittendi, ut non minor sit annis septendecim, vel octodecim (i) quod & de procuratore in litem & de

(g) §. 5. *hic. l. 11. 12. ff. de manum. vind.* Casus dabilitatem ut concipias, siuge servum minorem viginti annis à Domino heredem institutum, cujus pater, mater, filius, filia, frater, foror &c. in hereditate manserant. Quamquam de filio filiae in minore viginti annis casus haud dubie fuerint rarissimi, aut certe rariores, alios casus ponit Theophilus *hic.*

(h) *d. §. 5. l. 13. & 14. de manum. vindicta.* Pædagogus cujus officium consistit in ducendis & instituendis pueris. Educatoris officium laxius

est, uti apud nos differunt, der Präceptor oder Informator und Hoff-Meister. Nutricum correlata sunt alumnum alumnavæ, quamvis & latius accipi possint, ut sint correlata Pædagogi & educatoris. Facit huc *l. 14. pr. de manum. vind.* (Litigium Lexicographorū, quid in *l. Codicillis §. 1. de usu & usufr. leg.* per alumnam intelligatur ad nos non pertinet.) Collactanei sunt, qui eadem nutrice fuere usi. Capsarium ipse Ulpianus in *d. l. 13.* explicat, qui libros portat.

(i) Sufficere septendecim dicit Imperator §. 5. *hic.* Octodecim

& de Procuratore ad negotia intelligi verius. (k)

§. XXV.

Item si virgo vel mulier, una tamen, (1) manumittatur matrimonii causa, exacto tamen prius

D

a Domi-

Manumisso
mulieris ma-
rimonii cau-
sa.

decim requirit Ulpianus l. 13. de manum. vindicta. Quæstio præjudicialis, an Justinianus Pandectis hic derogare voluerit, an vero Ulpianus cum Imperatore conciliari possit. Uterque eandem locutionem adhibet. Justinianus dicit eum non minorem esse debere decem & septem annis, Ulpianus decem & octo. Vin- nius in notis hic sic conciliat, eum, qui attingit annum 18. ab Ulpiano dici non minorem 18. annis. Justinianum contra non minorem 17. annis vocare eum, qui 17. annos implevit. Conciliatio paululum dura respectu textus Ulpianici. Et Theophilus in periphrasi procuratorem vult esse majorem septendecim annis, non ut Justinianus, non minorem. Interim constat, non intelligi hic posse decimum octavum annum completum, si jungas ea, quæ

differit Justinianus hic §. ult. in fine & quod apud Romanos homines septendecim annos nati, dicantur habere plenam pubertatem. Sed tamen & hujus rationem quæro, cur plena pubertas adimpletis 17. annis fuerit æstimata. Quod si fugias ad l. non omnium ff. de LL. dicam, imo dari posse rationem, quia videlicet Servius Tullius juvenes hujus ætatis admittebat ad militiam. Gellius notat, Attic. lib. X. cap. 28. C. Tubero Historiarum primo scripsit, Servium Tullium, Regem populi Romani, cum illas quinque classes juniorum, census faciendi gratia institueret, pueros esse existimasse, qui minores essent annis 17. atque inde ab anno septimo decimo, quod idoneos jam esse Reipubl. arbi- raretur, milites scripsisse.

(k) Adde Huberum differre, fundam. 9. §. 13.

(1) l. 15.

a Domino jurejurando, ut infra sex menses ducatur. (m)

§. XXVI.

*Hujus causæ
ulterior de-
claratio.*

Quod si alter manumitteret, alter duxerit, non valebat manumissio, imo si ab altero repudiatam minor intra sex menses duxerit, non fiebat libera. (n)

§. XXVII.

*Impedimen-
tum justæ
causæ super-
venientis.*

Etsi vero justa causa impedimenti postea supervenientis allegata omnino audiendus sit minor manumittens, (o) puto tamen id esse emblema Tribonianum, quasi hæc exceptio ipsi jurijurando inserta fuerit. (p) Certe illa ratio exceptionis, quam communiter suppeditant DD. si postea intra sex menses Dominus manumittens forte Senator fiat, (q) in minorem viginti annis vix quadrat, (r)

§. XXVIII.

*Quid de sæ-
minis nubere
volentibus
dicendum.*

Eadem ex ratione a quibusdam responsum est, posse etiam sæminas matrimonii causa manumittere, sed ita, si forte conservus ejus in hoc ei legatus fuerit. (s)

§. XXIX.

(l) l. 15. §. 4. de manum. vind.

(m) Ne falso hoc videlicet pretextu abutatur Dominus manumittens.

(n) l. 21. ff. qui & a quib.

(o) v. g. justæ absentia, infirmitatis.

(p) §. 5. hic.

(q) ex l. 23. & 27. de R. N.

(r) Adde aliud argumentum ex d. l. 27. ex qua constat, non simpliciter prohibitum fuisse, ne Senator libertinam duceret.

(s) l. 14. §. 1. de manum. vind.

(t) l. 13.

§. XXIX.

Considerabatur tamen in plerisque causis ha- *Quid si u-*
ctenus recensitis etiam, utrum minor manumitte- *num servum*
re volens plures, quam unum servum haberet. (t) *tantum ha-*
beat minor.

§. XXX.

Neque solum iustus affectus (u) verum etiam *Alia cause*
& multo magis beneficium, quod Dominus a servo *infinita.*
acceperat, præbebat manumittendi causam, puta si
periculo vitæ, infamiæve Dominum liberasset, (x)
& infinitæ aliæ. (y)

§. XXXI.

Multo minus dubium habebat, si minor con- *Earum nova*
ditionis adimplendæ causâ, vel ex lege contractus *exempla.*
manumittere vellet. (z)

§. XXXII.

Quod si consilium causam semel probasset, & *Causa semel*
servus libertatem consecutus esset, ea per constitu- *probata non*
tionem D. Pii non retractabatur, etiamsi ostendi po- *retractaba-*
tuisset, falsam causam subfuisse. (a) *tur.*

D 2

§. XXXII.

(t) l. 13. ff. eod.
(u) l. 16. pr. eod.
(x) l. 9. pr. eod. Pertinet huc
quæstio præjudicialis: an ser-
vus beneficium dare possit
Domino? cujus affirmativam
late probat Seneca *de benefi-*
ciis.

(y) l. 15. §. 1. eod.

(z) l. 16. §. 1. eod.

(a) Quasi scilicet lex Ælia
Sentia non requisivisset, cau-
sam præcisè debere esse ve-
ram, sed ut saltem minor
causam diceret coram consi-
lio, & consilium eandem ex-
aminaret. Negligentia igitur
consilii non nocebat ma-
numisso. Vinnius *in not. hic.*

(b) vide

§. XXXIII.

*Quæ tamen
positio non
est extenden-
da.*

Hactenus tamen dicta saltem de causis reli-
quis sunt intelligenda, excepto matrimonio, (b) tan-
tum abest, ut ex hac constitutione speciali Divi Pii
cum interpretibus communis regula formetur; li-
bertatem semel datam ob specialem ejus favorem
non revocari, (c)

§. XXXIV.

*Ætas servo-
rum ipsorum
etiam in lege
Æ. S. expres-
sa.*

Cæterum prohibebat lex Ælia Sentia etiam ma-
numissionem servorum, si servus minor triginta
annis esset. (d) Ergo commendandum minime est,
quod Tribonianus in proponenda legis Æliæ Sentia
prohibitione hanc circumstantiam omiserit, cum ta-
men

(b) Vide dicta §. 26.

(c) Repete dicta *supra* §. 5.

(d) Eadem lege cautum
est, ut minor triginta anno-
rum servus vindicta manu-
missus, civis Romanus non
fiat, nisi apud consilium cau-
sa probata fuerit, ideo sine
consilio manumissum ser-
vum manere putat, testa-
mento vero manumissum,
perinde haberi jubet, atque
si Domini voluntate in liber-
tate esset, ideoque Latinus
fit. Ulpianus *tit. 1. §. 12.* Hinc
sæpius in pandectis mentio
fit servorum in testamento

manumissorum sub limita-
tione, cum annos triginta
nati fuerint *l. 46. de manum.*
testamento l. 13. §. 5. de statu
lib. l. 29. §. 1. fam. ercis. l. 29. de
reb. dub. Nisi tamen etiam
ut heredes necessarii institu-
ti fuerint. *Ulp. d. l. §. 14.* At-
qui hæc circumstantia haud
dubie non solum respexit
Dominos manumittentes
minores, sed & majores vi-
ginti annis. Ratio forte hic
ea fuit, quod nonnisi servi
benemeriti debebant fieri
cives Romani. At servi in-
fra trigesimum annum vix
pote-

men alibi declaraverit, quod & eam abrogare vo-
luerit. (e)

§. XXXV.

Sed ut ad minores redeam Dominos ma- *Ratio legis*
numittentes, ratio legis Æliæ Sentia in his haud *Æ. S. intuitu*
dubie fuit, ne civitas macularetur civibus, jus civi- *minorum*
tatis non merentibus, sed potius pœna quam præmio *manumit-*
dignis, cum videlicet minores sæpe ex levitate, (f) *tentium.*
aut luxuria, (g) sæpe etiam servulorum blandimen-
tis & adulationibus inducti (h) servos nequam manu-
mitterent.

§. XXXVI.

Primaria ergo ratio legis non fuit, ut Theo- *Utilitas sc.*
philosophi- *Reip. non mi-*
norum.

poterant regulariter dici ef-
se bene meriti, cum juvenes
sint cerei in vitium flecti &c.

(e) In hoc titulo enim,
qui ex professo agit de lege
Æ. S. eam circumstantiam
omisit: abrogationis tamen
meminit supra in tit. de liber-
tatis §. fin. in fine, verbis: *nati-*
lo, nec ætatis manumissi, nec
Domini manumittentis, &c.
discrimine habito. Ubi adeo
obscurum est, quodnam o-
lim fuerit discrimen in ætate
manumissi, nisi hæc obscu-
ritas illustretur ex illo frag-
mento Ulpiani. Ergo Justi-
nianus effecit illa abrogatio-

ne, ut etiam servus infans
civis Romanus per ma-
numissionem fieri posset.
Franc. Balduin. in comment.
ad d. §. fin.

(f) Vid. locum Dion. Ha-
licarn. lib. 4. c. 28. descriptum
in diss. de usu distinct. in ingen.
& libert. cap. 1. §. 19. lit. y. in
verbis: *Alii (manumittun-*
tur) per herorum levitatem,
gloriam inde captantium.

(g) l. 16. pr. de manum. vind.
in verbis: *ut non ex luxuria,*
sed ex affectu &c.

(h) Theophilus ad §. 4.
Inst. hic. Locum statim da-
bimus.

(i) Sic

philus vult, (i) favor minorum, ne facultates suas diminuerent, sed favor utilitatis publicæ. (k)

§. XXXVII.

*Inconvenien-
tia rationis
quod libertas
sit res inæsti-
mabilis.*

Plane vero inconueniens est ratio Triboniani, quasi lex Ælia Sentia manumissiones minoribus prohibuerit ideo, quod libertas sit res inæstimabilis. (l) Nunquam enim libertas fuit res inæstimabilis intuitu manumittentium, sed intuitu hominum qui libertate gaudent. (m)

§. XXXIIX.

*Absurditates
varie inde
fluentes.*

Alias enim nec ullus servus manumitti posset, nec in commercio esset, nec ipsa emendatio Iustiniani ullo colore sustineri posset, quod permiserit minoribus, ut servos manumittendo se privarent re inæstimabili. (n)

§. XXXIX.

(i) Sic enim ait interprete Curtio: Eadem lex irritas vult esse libertates, quæ a minore viginti annis præstantur, nulloq; id odio, sed favore potius manumittentium. Novem enim eos, qui eam aetatem agunt, facile circumveniri, servulorumque blandimentis & adulationibus capi, & ita facultates suas diminuere. Id ergo cum sciret, insidiis, quæ illinc intendi & parari poterant, constitutionem suam opposuit.

(k) Repete dicta in cit.

dissert. cap. 1. §. 19. seq.

(l) §. ult. hic.

(m) l. 106. 122. 176. §. 1. & ibi

Da. de reg. jur. Sic recte etiam explicat dictum, quod libertas sit res inæstimabilis, Harmenopolus in *pront. lib. 1. tit. 18. n. 11. & 13. Libertatem supm cæteras res fovemus.*

(n) Paulus Voëtius in *Comment. ad inst. hic. p. m. 138. Veritati minus est conveniens (ratio legis a Triboniano data.) Ratio enim, quæ*

veteres movit, hæc erit, ne ser-

vi

§. XXXIX.

Interim tamen Justinianus legem Æliam Sentiam quoad hoc caput hic in Institutionibus (o) abrogavit, vel certe abrogare voluit, permittens, ut minor viginti annis, adimpleto anno 17. possit testamento servis libertatem concedere.

§. XL.

Imo postea jure Novellarum & hoc correxit, atque puberibus statim post annos pubertatis servos testamento manumittere permisit. (p)

§. XLI.

Uti vero rationem legis Æliæ Sentia infeliciter investit

vi vasferri a minoribus, qui seduci faciles sunt, libertatem sine ullo suo merito ablandirentur, idque in ultima voluntate, in qua solent plerique mortaliū esse liberaliores, quam si vitam sibi longævam spemissent.
Addere tamen debuisset Voetius, an supposita illa ratione movente lex Ælia intenderit primario cautionem laesionis minorum, an Reip. Deinde obscurius loquitur, ac si lex Ælia saltem, vel certe primario interdixerit manumissiones testamentarias, quod tamen secus esse hætenus vidimus.

(o) §. ult. hic. Neque enim

provocat ad constitutionem aliquam in codice, sed in toto hoc paragrapho, tanquam in ipso actu abrogationis constitutus loquitur. Et hæc etiam est ratio genuina, cur in Codice tituli quidem de dedititia, de latina libertate tollenda, de lege Fusia tollenda, nullus vero de lege Ælia Sentia tollenda extet. Non ut Franc. Balduinus in Justiniano *lib. 3. p. 276.* putat, id ideo factum esse, quia, etsi aliquot capita hujus legis sustulerit, plura tamen retinuerit.

(p) *Novella 119. cap. 2.*

(q) *Quæ*

investigavit Justinianus, ita & rationes, quæ eum ad correctionem impulerunt, non sunt magis conformes prudentiæ legislatoriæ; imo corrigendo legem Æliam Sentiam effecit, ut repentinus inspecta plane a scopo & legis Æliæ Sentia, & intentatæ correctionis hujus legis aberraverit. (q)

§. XLII.

Ejus ratiocinatio prima.

Non fuisse ferendam dispositionem legis Æliæ Sentia, ait: Nam cui totorum suorum bonorum in testamento dispositio data erat; quare non similiter ei, quemadmodum alias res, ita & de servis suis in ultima voluntate disponere, quemadmodum voluerit, permittimus. (r)

§. XLIII.

Plane aberrans a sensu legis.

Initio mentem legis plane inconvenienter explicavit, quasi eadem limitaverit manumissiones minorum testamentarias, cum tamen limitaverit saltem manumissiones inter vivos, testamentariam vero manumissionem plane improbaverit. (s)

§. XLIV.

Cum tamen eum ignorare non potuerit.

Imo ipse Tribonianus expresse meminit manumissionis, quæ vindicta fit, (t) & ne opponas cum multis interpretibus, textum Triboniani hic corrigendum esse, (u) similiter vindictæ meminit Paulus in

(q) Quæ hic summam dicuntur, declarabunt §§. sequentes.

(r) §. ult. hic.

(s) Vid. supra §. 19.

(t) §. 4. Inst. q. 1.

(u) Loco verborum enim quam vindicta apud consilium Bachovius, Yinnius, Hottom. legunt: quam si dicta apud

in Pandectis. (x)

§. XLV.

Deinde illud argumentum a dispositione testa- *Et male in-*
mentaria de reliquis rebus ad manumissionem, *sive ferens.*
inter vivos, sive in testamento, valde claudicat.

§. XLVI.

Nam & minores & uxores testaments condunt, *Ab actibus*
& tamen nec minor alienare potest immobilia abs- *ult. volunt.*
que decreto, nec uxores in multis locis Germaniæ *ad actus in-*
possunt alienare bona absque consensu mariti. (y) *ter vivos.*

§. XLVII.

Deinde uxor Germanica potest testamentum *Et a dispo-*
facere de universis reliquis bonis, & tamen de Ge- *tionem testa-*
rada nihil potest in testamento disponere. Potest *ment. de re-*
quis totas aedes legare cum marmoribus, (z) & ta- *liquis bonis*
men non potest legare marmorædium. (a) *ad omnia.*

§. XLIX.

Fons erroris Triboniani in eo quærendus vi- *Male intel-*
detur, quod ratiocinationem Caji sui vel superficia- *to Cajo.*
rie inspexerit & non intellexerit, vel ex nimis præ-
sumpta sapientia, sine ulla justa causa, inverterit. (b)

E

§. XLIX.

apud consulum. Rectius Loon.
de manumiss. servorum ap. Ro.
manos cap. 4. §. 18. quam si
vindicta &c. uti etiam legit
Pacius, & post hunc alii se-
cuti sunt.

(x) Paulus l. 15. §. 2. de ma-
pum, vindicta,

(y) Adde Paulum Voët.
hic p. 139.

(z) §. 19. Inst. de legatis.

(a) l. 41. §. 1. 2. 3. 4. ff. de
legat. 1.

(b) Sic enim Gajus tit. 3.

§. 2. in fine. Nam quamlibet
Dominus quatuordecim annos
egres-

§. XLIX.

*Inconvenien-
tia secundæ
ratiocinatio-
nis.*

Porro & altera ratio Justiniani, cur minor septendecim annorum debeat licite manumittere, quia posuit minor in hac ætate valide postulare, omnino est invalida. Sunt enim plane diversa, & ex postulatione minorum non id damnum sentit Respubl. quod sentit ex manumissione fervorum, sed saltem damnum sentiunt ii, qui ejusmodi Advocatis uruntur. (c)

§. L.

*Imò ipsa ab-
rogatio non
cogeret.*

Denique hoc pacto Justinianus dum corrigere voluit legem Æliam Sentiam, re vera non correxit, dum totum illud caput præcedens de prohibita manumissione inter vivos sine justa causa intactum reliquit. (d) Unde nec jure novo Justiniano minor vigin-

egressus, testamentum facere possit, & heredem instituere, & legata relinquere, libertatem tamen servis non potest in hac ætate (sive in testamento, sive inter vivos pro lubitu) conferre. (sc. propter utilitatem publicam) Igitur si hunc locum conferas cum §. ult. Inst. h. t. patebit, quod Justinianus Gajum intellexerit, ac si in his verbis ultimis Gajus de libertatibus tantum testamento relictis agere voluerit; deinde, quod

falsam rationem legis Æliæ Sentia supponendo, quasi voluerit minoribus succurrere, ne damnum patiantur, rationem Caji non gustaverit, sed potius ea rationi illi falsæ juncta impertinens plane fuerit visa, cum testatores per testamenta sua non patiantur damnum, sed per alienationes inter vivos.

(c) Vinnius *in notis hic.*

(d) Nam integer §. ult. hic non nisi manumissionem testamentariam indulget minori-

viginti annis inter vivos aliter manumittere potuit, quam observata lege Ælia Sentia, quod jam Theophilus est subodoratus. (e)

noribus. Nec aliud postea disposuit Novella 119. cap. 2. quam de manumissione testamentaria.

(e) Sic enim exponit verba Justiniani p. m. 40. Ita-

que minor viginti annis inter vivos non manumittet. In testamento autem post annum decimum septimum recte id faciet.

Conf. Voët. d. p. 139.

C A P. II.

Ufus practicus Institutionum circa legem Æliam Sentiam.

SUMMARIA.

Ufus hujus capituli & dissertationis. §. I. Ufus inanis brocardicorum hujus tituli. §. II. Ufus practicus in conclusionibus affinibus quæsitus. §. III. Falsum, ideo nullum esse usum practicum, quod servos non habeamus. §. IV. Sed & falsum ideo subesse usum practicum, quia servos & manumissiones habeamus. §. V. Lex Æ. S. de non manumit. in fraudem creditorum ad mores Germaniæ non quadrat. §. VI. Sive mancipium in bello captum manumittatur in fraudem creditorum. §. VII. Sive homo proprius, qui non potest in fraudem creditorum manumitti. §. VIII. Limitatio legis Æ. S. de servo herede necessario instituto apud Germanos nullum habet usum. §. IX.

Ratio secundi capitis legis Æ. S. non quadrat ad mores Germanorum. §. X. Uti nec ratio conditionis minorum intuitu alienationis inter vivos. §. XI. Nec ad mores nostros quadrat probatio cause justæ. §. XII. De usu manumissionis testamentaria a minoribus facta. §. XIII.

§. I.

*Ufus' hujus
capitis &
dissertatio-
nis.*

Hic ab initio communiter fatentur DD. impedimenta manumissionum a Romanis introducta, cessare apud Germanos. (a) Unde nulla videtur esse utilitas hujus capitis, imo totius dissertationis. (b) Cum tamen iidem DD. nihilominus vel asserant, non propterea nullum esse usum Institutionum in hoc titulo, (c) vel positionem de nullo usu practico hujus & affinium titulorum deducant ex falsis principiis, (d) utile sane erit, ostendere & hos errores, ut caveantur. (e)

§. II.

(a) Vide DD. communiter ad b. tit. it. ad lib. 40. ff.

(b) Quid enim opus est disputatione de re, in qua omnes consentiunt. Sic olim inepto Rhetori encomiasticam orationem hominis laudatissimi recitanti, rectissime occinebatur; quis vituperavit?

(c) Sc. intuitu regularum

juris hic occurrentium, quæ certe usum præbeant paragraphos Institut. in his titulis allegandi in responsis juris.

(d) Confer jam dicta à Dn. Præfide in *diss. de usu practico distinct. hom. in liberos & servos, cap. 2. §. 1. seq.*

(e) Ita utile est v. g. docere falsa-

§. II.

Quamvis igitur non desint, qui commendent in hoc titulo, si non alium, certe propter illum usum, quod Justinianus hic doceat, *usum inanis, brocardico- saepe plus sperare homines rum hujus de facultatibus suis, quam in iis est, item libertatem esse tituli.* rem inestimabilem, ac non audeant illa asserta proferre sine allegatione hujus tituli; cum tamen hic usus sit saltem theoreticus, (f) & nullius momenti, cum sana ratio & sensus communis illa dicteria indat etiam hominibus omni eruditione carentibus, de his & eorum gustu non multum erimus solliciti.

§. III.

Tolerabilior est eorum intentio, qui occasione talium brocardicorum conclusiones quasdam practicas loco usus afferunt, si non directe ad materiam præsentem spectantes, saltem ei suo modo affines. (g)

E 3

Sed

falsitatem doctrinæ Hobbiana de obligatione pactorum, non quod negetur conclusio, pacta obligare, sed ut ostendatur, principia, unde hanc conclusionem infert Hobbius, esse erronea.

(f) Conf. Dn. Praesid. delineat. hist. jur. Rom. & German. §. 194.

(g) Ita Philippi in Usu pract. Institut. lib. 1. Ecl. 40. occasione dicti in §. 1. h. 1. valde proficiendum esse, ne egentes homines defuncti inju-

ria afficiantur; illum usum practicum monstrat, quod debitore non solvendo existente curator bonis aut hereditati dari possit, cujus nomine bona vendantur, ut creditoribus satisfiat. Simili modo idem ex titulo de ingenuis verb. princip. non debet calamitas matris nocere ei, qui in ventre est, in Ecl. 36. deducit, quod executio torturæ vel pænæ, contra matrem pregnantem vel lactantem differri debeat, ne nocet

usum practicus in conclusionibus affinis quæsitus

Sed nec eos sequemur, cum hoc pacto alias omnium doctrinarum juris, etiam haud dubie non receptarum, usus aliquis haud dubie practicus doceri possit, (h) quod a nostra intentione est alienum.

§. IV.

*Falsum, ideo
nullum esse
usum practi-
cum, quod
servos non
habeamus.*

Venio ad illos, qui de usu genuino & directo agunt. Horum alii nullum dicunt esse usum horum titulorum, quod servos non amplius habeamus apud Christianos. At vero rationem hujus assertionis esse falsis-

ceat partui. Et tales sunt pleræque Eclogæ in tractatu illo. Ita alii occasione d. §. 1. hic quærunt: An cadavera eorum, qui instrumento guarentigato se obligaverunt, detineri possint, ne sepeliantur? ut Paulus Voët. in comment. ad h. l. §. 1. n. 4. item notant occasione §. 5. hic differentiam juris Civ. & Canonici circa atatem Procuratoris. Id. ad d. §. 5. n. 3. Conf. Dn. Hopp. *ibid.*

(h) Sc. ratione affinium & oppositorum. Cum enim omnes res cum omnibus rebus conveniant in multis tertiis comparationis, facile patet, quam latus pateat campus excurrendi in usus practicos rerum affinium.

Quod si etiam opposita juris Justiniani referre velis ad ejus usum practicum, i. e. persuadere juvenes, ejus insignem usum practicum esse, ubi nullus est, non rubore quidem debes suffundi, cum multos hic habeas praecessores; sed applausum tibi juventutis tantum non amplius promittes, quia etiam juvenes in Academiis incipiunt intelligere, quantum distent æra lupinis. Interim non est mirandum, cur hæc tenus tam magna volumina de usu practico juris Justiniani fuerint conscripta: Miror potius, cur non majora fuerint edita, vel solò illo artificio de locis ab affinis & contrariis adhibito.

(i) d. diff.

falsissimam, jam doctum fuit alibi, (i) & sensus communis docet in exemplis hominum propriorum, & infidelium in bellis captorum.

§. V.

Alii rem invertunt, & cum adhuc hodie jura *sed & sal-* belli, item captivitates & servitutes inter Christianos *sum, ideo* & Barbaros obtineant, item manumissiones intuitu *subesse usum* hominum propriorum, inde concludunt, doctrinam *practicum,* juris Romani de manumissionibus non minimum *quia servos* usum habere in illis manumissionibus. (k) Sed nobis *& manumissiones habeamus.* alia stat sententia; videlicet nec manumissiones Romanas, nec impedimenta manumissionum, de quibus hic tractamus, in servis & manumissionibus hodiernis magnum habere usum. (l) Igitur de lege Ælia Sentia (m) veritas sententiæ nostræ paulo distinctius est explicanda.

§. VI.

Etsi igitur actio Pauliana in Germania obsum- *Lex Æ. S. de* mam ejus æquitatem haud dubie sit recepta, lex *non manum.* Ælia Sentia tamen, quamvis eadem æquitate gaudens nullum vel certe exiguum usum præstabit in *in fraudem* Ger- *creditor. ad* mania non *mores Ger-*

(i) d. *dissert. cap. 2. §. 18. & 20.* & tot. *dist. de hominibus propriis.*

(k) *Suendend. in notis ad Eckvlt. compend. Pand. lib. 40.*

(l) Quia videlicet mores Germanorum circa servos, & olim & hodie a moribus Romanorum toto cælo fuere

diversi. vid. *dissert. dict. quadrat. cap. 2. §. 3.*

(m) Nam de exiguo usu practico manumissionum ipsarum jam actum fuit in *dissert. altera de usu practico dist. hom. in ingenuos & libert. cap. 2. §. 34. seq.*

(n) Vid.

Germania, quia ibi casus manumissionis servorum in fraudem creditorum vix sunt dables, (n) certe rarissimi, (o) imo ipsæ manumissiones servorum testamentariæ nunquam videntur apud Germanos receptæ, (p) etsi hodie non sint prohibitæ.

§. VII.

(n) Vid. §. seq. 8.

(o) De eo autem quod semel aut bis fit, uti non fiunt leges (quod ratio recta cuilibet dicitur, etiamsi id non extaret in l. 6. & preced. ff. de LL.) ita multo minus intuitu ejus quod semel aut bis existit censentur leges peregrinæ & non nisi in subsidium & generaliter assumptæ, esse receptæ.

(p) Ostensum id in d. differt. de ingen. & libert. cap. 2. §. 8. seq. 34. seq. Et ubi sunt exempla hominum propriorum vel etiam Turcarum testamento manumissorum. Non obstat Canon 20. Concil. Aurel. 3. habiti tempore Childerti Regis: (vide summam Caranzæ p. 322. 328.) *Ut nullus servilibus colonariisque conditionibus obligatus juxta statuta sedis Apostolicæ ad honores Ecclesiasticos admittatur, nisi*

prius aut TESTAMENTO, aut per tabulas cum legitime constitit absolutum. Hic enim illud quidem urgere nolo, quod in antiquis Germanorum legibus sæpe testamentum dicitur, de quolibet instrumento, cum illa observatio huc non videatur applicari posse, quia testamentum & tabule hic a se distinguuntur. Sufficit quod Canon ille ex Synodo provinciali excerptus, non pertineat ad Germaniam trans Rhenanam, sed ad Franco-Galliam, de qua non loquimur. Deinde non sequitur, in dicto Canone sit mentio manumissionis testamentariæ, ergo ea apud Franco-Gallos tum temporis etiam fuit usu recepta; non magis ac si quis argumentaretur: extat manumissio per vindictam in privilegio Rectoris Kiloniensis, ergo

§. VII.

Igitur etsi demus, hodie existere posse casum, *Sive mancipium bello*
 ubi infidelium mancipiorum aliquod vel inter vivos, *captum in*
 vel per testamentum, & quidem in fraudem credi- *fraud. credit.*
 torum manumissionem illam ex lege Ælia Sentia esse impe- *manumittitur.*
 diendam, (q) nisi ipse servus fraudis fuerit con-
 sciens. (r)

§. IIX.

Quod si quis hominem proprium manumitte- *Sive homo*
 ret quocunque modo, credo casum fraudulentæ *proprius, qui*
 manumissionis tum non esse dabilem; quia si ve ma- *non potest in*
 numissio fiat absque prædio, (s) si ve cum prædio, (t) *fraud. credit.*
 F nihil *manumittitur.*

ergo hæc manumissio in
 Holsatia fuit usu recepta.
 Confer *dict. diff. cap. 2. §. 42.*
 Quantum mihi constat, in
 legibus vetustis Francorum,
 aut in formulis Marculfi hu-
 jus manumissionis testa-
 mentaria non fit mentio.
 Imo ipsa testamentaria dispo-
 sitio, quanta quanta est, se
 apud Francos etiam, diu post
 illud concilium animis Lai-
 corum insinuavit, ut tandem
 in Gallia reciperetur, longi-
 gissimo demum postea tem-
 pore in ipsa Germania.

(q) Ob rationem modo
 dictam *lit. o.*

(r) Nam hic utique obti-
 neret illa æquitas singularis
 actionis Paulianæ, de qua jam
supra actum §. 7. cap. 1.

(s) Homines enim proprii
 servitia sua præstant intuitu
 prædii, & si eorum unus de-
 ficiat, non deficiet alter in
 locum ejus successurus, un-
 de nec soli vendi solent, sed
 cum prædiis. Nisi forte præ-
 dia sint talia, qui non alios
 Colonos facile invenirent,
 quamvis & hic casus vix
 concipi possit.

(t) Puta, si prædium ipso
 manumisso donet, vel leget.
 Finga-

nihil decedit creditoribus intuitu servi manumissi, intuitu vero prædii non opus habent lege Ælia Sentia, sed sufficiunt jura communia. (u)

§. IX.

*Limitatio
legis Æ. S.
servo heredi
necessario in-
stituto, apud
Germanos
nullum habet
usum.*

Quamvis vero frustra solliciti essemus de usu practico limitationis quoad hoc caput legis Æliæ Sentia, si ipsa regula nullum usum habet, insuper tamen quoad exceptionem & illud notandum, & hic apud Germanos deficere rationem exceptionis Romanæ, (x) adeoque etiamsi regula apud Germanos usum habitura esset, non tamen usum habiturum exceptionem, si quis, qui non solvendo est, heredem instituat servum, ea intentione, ut bona ipsius nomine auctione publica vendantur. (y)

§. X.

Fingamus enim & hoc, quod rarissime existit.

(u) Si donaverit, actio Pauliana, si legaverit, regula: quod legata non debeantur, nisi deducto ære alieno.

(x) Scilicet, quia apud Romanos pro magna ignominia habebatur, si publice debitoris bona sub hasta venierint, per dicta *cap. preced.* §. 16. Quæ ratio cum Romanis plane peculiaris fuerit, apud alias gentes non fuit recepta. Cum varii mo-

di possint contingere, ut quis bona fide possit desinere esse solvendo, unde nec infamis sit, nec ab officio publico removetur. Philippi *Uf. pract. Inst. lib. 1. Ecl. 41.*

(y) Nam apud nos & alios populos vicinos si bona defuncti sub hasta per auctiorem, vel *Aus-Ruff* vendantur, vel si id etiam de bonis viventis fiat, ignominiosum haud est. *Dn. Hoppe ad §. 1. Inst. hic.* Taceo, quod ista occultatio infamiae apud Romanos

manos magis in opinione irrationali, quam in principiis rectæ rationis fundata fuerit. Vel enim fortuitis casibus quis definit esse solvendo, vel dolo malo. Si prius, contra rationem habebatur pro infami. Si posterius, famæ parum proderat, si bona Strichi manumissi nomine venderentur. Quid enim, an putas homines ita stupidos fuisse, ut putarent, Strichum manumissum esse deceptorum bonorum, quem omnes scirent, manumissum esse eum in finem? ut non potius eo cum majori curiositate inquirerent in verum nomen debitoris, isto pallio ad tegendam propriam ignominiam nimis brevi utentes. Fateor, in valde populosis civitatibus concives de factis aliorum concivium non ita esse sollicitos, uti in municipiis copia populi carentibus, sed tamen in civitatibus cujuscunque magnitudinis & hominum copie commune vitium est, ut concives nimis exacta diligentia inquirant in facta concivium, potissimum tem-

pore nuptiarum, promotionis & mortis. Adeoque quorsum me vertam, nihil aliud deprehendo, quam quod Romani saltem per illud inventum necessarii heredis, non meriti fuerint gloriosum nomen, ut a Scholasticis *cordatissimi illi mortaliū* vocentur. Scio quidem, quod nonnulli DDrum quoad usum practicum hujus limitationis urgeant, quod moribus nostris etiam deceptores, quorum bona publice sub hasta venduntur, fiant infames, imo & in novissimis resolutionibus gravaminum provincialium in Saxonia tit. von Justitien Sachsen §. 78. teneantur in signum illius infamiae gestare flavi coloris pileum. Sed & id scio, illum paragraphum nunquam in Saxonia fuisse in praxin deductum, nec sperandum, ut unquam in praxin deducatur. Scio, Germanos olim *fidelissimos illos mortaliū* (juxta proverbium: Ein Wort / ein Mann) novioribus temporibus mores plane mutasse, & cum olim Philosophus

§. X.

Ratio secun-
di capitis le-
gis Æ. S. non
quadrat ad
mores Ger-
manorum.

De usu secundi capitis legis Æ. S. ut distinctius formemus conclusiones, initio certum est, rationem hujus capitis plane non quadrare ad mores Germanorum, (z) unde nec ipsa lex Ælia Sentia unquam recepta hac parte dici poterit. (a)

§. XI.

Græcus dixerit, regium esse bene facere, & male audire, apud Germanos contra hodie a multis etiam in dignitate constitutis (juxta aliud proverbium: Zusagen ist ic. halten ist ic.) si non pro regio, saltem pro egregio haberi, bene accipere & male solve-
re. Sed ista fufius deducere, hujus loci non est, cum pertineat potius partim ad tit. de hered. qual. & different. partim ad tit. ff. de cession. bonor. Confer interim Dn. Beierum & Schilterum ad hanc ff. titulum.

(z) Vid. cap. r. §. 36. videlicet ne jus civitatis Romanæ, quod tantæ dignitatis erat, ut & Regibus honoris ergo offeretur, vilesceret, si quilibet servi nequam ejus participes fierent. At apud Germanos liberti semper

non multum fuerunt supra servos. vid. diss. sub Dn. Præl. habitam de ingen. & libert. cap. 2. §. 6. 26. 29. 35.

(a) Argumentum nostrum plane invertit Dn. Hoppe hic, putans videlicet non æque favorabilem esse manumissionem hominum priorum, ac erat servorum apud Romanos, cum homines proprii jam ante manumissionem fere liberi homines sint, non autem illi tales fuerint. Sed hic multa moneri possent. Primo præjudicialis quæstio foret, an causâ libertatis ex natura sua sit favorabilis, an apud Romanos semper pro tali habita fuerit, an vero deum in statu Monarchico, aut etiam circa tempora deum Justiniani. Deinde an in concursu favoris causæ libera.

§. XI.

Adde quod minorum apud Romanos plane alia ^{ut nec ratio} fuerit conditio, ac apud Germanos. Apud illos in- ^{conditionis} viti Curatores non accipiebant, (b) & consequenter ^{minorum in-} libere poterant alienare res quasvis mobiles, ergo ^{uitu aliena-} & servis libertatem dare; unde ob utilitatem Rei- ^{tionis inter} publ. libertas hæc per legem Æliam Sentiam erat ^{vivos.} restringenda. At apud nostros minores, qui inviti curatores accipiunt, (c) & ipsis non consentientibus nihil alienare possunt, prohibitione legis Æliæ Sentia non fuit opus, nec hodie est. (d)

§. XII.

Unde si hodie minor cum consensu curatoris ^{Nec ad mo-} manumittere vellet Turcam captivum, valeret ma- ^{res nostros} numissio, nec opus esset probatione causæ justæ, si ^{quadrat pro-} absque curatore, & tamen vellet validam esse manu- ^{batio causæ} missionem, non haberemus consilium, & recupera- ^{justæ.} tores ad id a Romanis datos, imo si ex amore juris

F 3

Justi-

liberalis & favoris Reipubl. posterior priorem, an prior posteriorem debeat vincere. Multa hic ad observationes illas suppedabit disputatio Dn. Præfidis cum Placcio in *Instit. jur. div. post lib. 2. de favorabilibus & odiosis*. Porro falso præsupponi, homines proprios esse liberos, aut magis liberos, quam servos Romanos, vid. *dissert. de li-*

beris & servis. cap. 2. §. 53. seq. it. §. 70. Denique, quasi per manumissionem hodiernam homines proprii magnum libertatis gradum accipiant, cujus tamen contrarium, modo vidimus in *not. præced.*

(b) §. 2. *Instit. de Curator.*(c) *Nor. in notis ad d. §. 2.*(d) Consentit Dn. Hoppe *ad §. 4. hic.*

(e) Ad-

Justiniani quemlibet magistratum hic substituere velis, non video cur non magistratus minorem debeat remittere ad consilium sui curatoris. (e)

§. XIII.

De usu manumissionis testamentaria à minoribus facta.

Quod si denique minor hodie servum in testamento manumitteret, deberet equidem dici, novationem Justiniani, quam hic in correctione legis Æliæ Sentiaë fecit, partim iterum non quadrare ad mores nostros (f) partim, cum supra (g) ostenderit, eam correctionem plane esse irrationabilem, non præsumi eam a nobis esse receptam. Vereor tamen, ne, si modo casus contingat, hic contrarium observaturi sint iudices & Jcti, & pronunciaturi, valituram esse manumissionem, (h) neque sic quidem male, (i) modo

(e) Adde, quod causæ pleræque, quæ apud Romanos in causæ cognitione versabantur, de quibus egimus *cap. 1. §. 22. seqq.* etiam non quadrent ad mores nostros.

(f) Nam apud Romanos minores ideo, quia inter vivos libere alienabant, & ad ministratio bonorum ipsis concederetur, nihil etiam obstabat, quo minus & post pubertatem testamenti factio illis indulgeretur. At apud Germanos minorum, ut diximus, alia fuit ratio.

(g) *cap. 1. §. 41. seqq.*

(h) vid. Dn. Hoppe *ad §. ult. hic.*

(i) Etsi enim Jurisprudentia nostra Germanica, & in primis usus practicus non ubique rationalis sit, neque etiam adeo bene cohæreat, quod nos minoribus indulserimus testamenti factio- nem, & tamen iis non concesserimus liberam administrationem rerum suarum inter vivos, ista tamen assertio ita defendi potest, quod supposito, minoribus apud nos

modo non dicas, id fieri ex usu juris Justiniani, quatenus legis Æliæ Sententiæ correctorium fuit. (k)

nos concedi testamenti factionem, & supposito, quod Reipubl. Germanicæ non ita interfit, an homines proprii, vel mancipia Turcica manumittantur, cum & manumis- si parum differant a servis, nulla subsit ratio, cur ea va- lere non deberet.

(k) Uti enim lex Ælia Sententia nunquam pertinuit ad mores Germaniæ, ita etiam ejus correctione & allegatione Nov. 119. cap. 2. aut §. ult. Instit. b. t. apud nos non est opus.

CAP. III.

Explicatio & emendatio Institutionum de L. Fusia Caninia.

SUMMARI A.

Occasio legis Fusie Caninia §. I. Legis Fusie Caninie denominatio & tempus. §. II. Ejus sententia. §. III. Intentio legis. §. IV. Non respiciebat lex manumissiones inter vivos. §. V. Nisi fierent in fraudem legis. §. VI. Effectus legis, si quis contra fecerit. §. VII. Manumissio debebat nominatim fieri. §. VIII. Aut per descriptionem. §. IX. Nisi in fraudem id factum. §. X. Obligabat etiam lex milites. XI. Respondetur ad argumenta dissentientium. §. XII. An lex etiam pertinuerit ad libertates fideicommissarias? §. XIII. Justiniani abrogatio an prudens. §. XIV. Non intelligit rationem legis Fusie. §. XV. Allata insuper insufficiente abrogationis causa. §. XVI. Error interpretum inde ortus. §. XVII.

§. I. In-

§. I.

*Occasio legis
Fusie Cani-
nie.*

Inter abusus manumissionum apud Romanos erat & ille, quod sæpe manumitterentur servi per dominorum levitatem, gloriam inde captantium, idque potissimum contingebat, dum homines avarissimi in testamento absque ullo iudicio manumitterent servos, etiam immerentes, saltem ut in pompa funebri multi pileati apparerent, qui defuncti merita & liberalitatem prædicarent. (a)

§. II.

*Legis Fusie
Caninie de
nominatio &
tempus.*

Quare prudenter lege Fusia Caninia obviam itum huic abusui. Verosimilius autem est, eam primo latam fuisse Anno U. C. 706. Consulibus Quinto Fusio Caleno, & P. Vatinio, postea vero retractatam ab Augusto rogante C. Caninio Gallo Consule Anno V. C. 751. & ita, quæ primum Fusia solum dicebatur, postea Fusia Caninia appellata fuit. (b)

§. III. Con-

(a) Huc spectant verba Dionysii Halicarnassæi Antiquit. Roman. lib. 4. cap. 28. Scio, inquit, qui tota servitia testamento libera esse iusserunt, ut benignitatis laudem ferrent post obitum, & in funeris elatione, læticiam eorum magna pileatorum prosequeretur frequentia, in qua pompa quidam erant, ut a scientibus, audiri, recens dimissi e carcere, malefici, mille supplicia meriti. Istos impuros

Urbis pileos plerique cum stomacho spectant, & respuunt eorum consuetudinem, indignum facinus clamitantes, populum rerum Dominum, & usurpantem sibi Orbis imperium talibus contaminari civibus. Adde l. un. C. de lat. libert. tollend. verb. Qui Domini funus pileati anteccedunt.

(b) Rævardus conject. l. 2. c. 1. Ofselius ad Caji Institut. l. 1. tit. 4. p. m. 42.

(c) Gajus

§. III.

Constituit autem lex Fusia Caninia, ut certus ^{Ejus senten-} fervorum numerus testamento manumitteretur. Scilicet, ut si quis duos saltem servos haberet, ambos manumittere posset, a tribus vero ad decem partem dimidiam, a decem usque ad triginta partem tertiam, a triginta usque ad centum partem quartam, a centum usque ad quingentos partem quintam. (c) Plures autem quam centum ex majori numero (d) fervorum manumitti non licuit. (e)

§. IV.

Quemadmodum vero locus Dionysii modo ad- ^{Intentio} ductus docet, intentionem legis primariam fuisse, ^{legis.} ut vanitati testatorum occurreret, & ne civitas Ro-

G mana

(c) Cajus *l. i. tit. 4. Ulpianus tit. 1. §. 24. Paulus recept. sentent. lib. 4. tit. 14. §. 4.* Sic tamen, ut ait Ulpianus, ut semper liceret partem precedentis numeri manumittere, v. g. a decem usque ad septendecim quinque, & ita de ceteris. Sed ea de re quidem nullum est dubium. Id dicere voluit Ulpianus a decem ad septendecim v. g. non plures quam quinque esse manumittendos, sed demum, si quis octodecim servos haberet, ut tum sex tanquam par-

tem tertiam manumittere posset. Confer Cajum *d. loco.*
(d) Ita Claudium Isidorum Plinii testatur possedisse plus quam quatuor fervorum millia. Niciam & Mnasonem habuisse mille servos testatur Athenæus *lib. 6.* qui etiam addit, apud Athenienses & Aeginxas inventas plus quam 40. fervorum myriades. Francisc. Bald. *in comment. ad b. tit. in fine.*

(e) Cajus, Ulpianus, Paulus *ad. l.* Huc pertinet, quod Vopiscus de Tacito Imperatore

mana nimia copia libertorum & fordidorum hominum contaminaretur, (f) ita patet, alios rem ac non tetigisse, qui putant, intendisse legem Fufiam Caniniam, ne rem suam omnem perderent testatores, & heredibus parum aut nihil relinquerent, (g)

§. V.

Non respiciebat lex manumissiones inter vivos. Pertinuit autem lex Fufia saltem ad manumissiones testamentarias. Unde si quis voluerit inter vivos quocunque modo manumittere, etiam omnem familiam, id non fuerat prohibitum, modo non obstaret lex alia. (h) Neque computabantur manumissiones inter vivos in numero fervorum manumissorum. Fugitivi tamen, cum eorum possessio animo retinebatur, computabantur. (i)

§. VI.

Nisi fierent in fraudem legis.

Quod si vero quis in ægritudine constitutus in fraudem legis facere nollit testamentum, sed epistolis, aut quocunque alio modo plures servos, quam per testamentum liceret, manumittere vellet, fraus ista reprimebatur, ut eodem modo de his manumissionibus pronunciaretur, ac si in testamento manumissio facta fuisset, (k) Eadem est ratio, si jam testamento

tore scripsit: *Servos manumissit, infra centum tamen, ne Caniniam transire videretur.*

(f) Oiselius ad d. l. Caji.

(g) Ut post Cujacium reperit Wissenbach ad L. un. C. de lat. lib. coll.

(h) Cajus d. t. 4. §. 1, & 4.

Quia videlicet tales manumissiones furibundæ inter vivos non erant frequentes, & sic ratio legis cessabat. Conf. dicta cap. 2. §. 6. lit. o.

(i) Paulus d. l. §. 3.

(k) Cajus d. l. §. 3.

(l) Pau-

mento scripto moribundus ultra numerum licitum quosdam alios per epistolam aut Codicillos manumitteret. (l)

VII.

Itaque si quis plures in testamento manumississet, quam lex permitteret, qui prius nominati erant, usque ad numerum permissum saltem libertatem accipiebant, posterius nominati manebant servi. (m)

§. IIX.

Igitur & nominatim servi testamento manumissi secundum legem Fufiam debebant. Quod si enim confuse quis omnes suos servos & ancillas testamento manumisisset, omnes manebant in servili conditione. (n)

§. IX.

Nominatim autem manumissi etiam censebantur, si ab officio vel alio modo essent descripti, (o) nisi

G 2

nisi

(l) Paulus *d. l. § 2. Oisefius d. l. p. 47.*

(m) Cajus *ibid. §. 2.* Idem etiam in aliis negotiis testamentariis fuit receptum *l. 83. §. 1. de hered. instituend. l. 24. §. 1. de a quibus manum. l. 24. §. 17. de fideicom. lib. l. 60. de hered. instit. l. 34. de usufr. l. 77. §. 12. §. 24. de leg. 2.*

(n) Paulus *d. l. §. 1. Ulpianus §. 41. Gajus §. 2.*

(o) v. g. *obsonatorem*, vel, qui ex ancilla illa nascetur, liberam esse volo. Paulus *§. 1. aut: dispensator meus, cellarius meus, Coquus meus, Pamphili mei filius l. 24. ff. de man. testam.* quæ lex adeo nullum alium usum habet, quam ut legem Fufiam, a Justiniano tamen abrogatam, explicet, unde debisset omitti a compilatoribus.

(p) Pau.

nisi forte plures fuissent, qui eo officio designarentur. (p)

§. X.

Nisi in fraudem id factum.

Quod si vero quis in fraudem legis nominatim quidem manumississet, sed eo tamen ordine scripturæ, ut qui prior qui posterior nominatus esset, cognosci non potuerit, veluti si in circulo aut orbe teteri (q) scripserit nomina, nulli libertas compete-
bat. (r)

§. XI.

Obbligabat etiam lex milites.

Neque miles videtur ab observantia legis Fusiae fuisse exceptus, quia pro fine habebat utilitatem publicam. (s)

§. XII.

(p) Paulus d. §. 1.

(q) In orbe ac pila enim nihil est imum, nihil summum, nihil extremum, nihil primum. Seneca de benefic. lib. 5. cap. 8. Nimis ergo, ut hoc obiter interferam, (Non mea hic, sed Wissenbachii in Comment. ad C. de lege Fusia Caninia toll. p. m. ii. verba recito) confidenter ille Pseudo Dionysius Areopagita (quorundam delicia qui similia habent labrum lactucis) cap. 7. de divin. nomin. loquens de Angelicis mentibus, circulo, inquit, (i. e. sine ordine, confuse) rerum veritatem ineunt.

(r) Gajus d. §. 2. & ibi Oiselius p. 46. Sic Solon apud Ausonium in ludo septem Sapientum

Recte olim ineptum Delphicus lusi Deus

Quarentem, quisnam primus sapientum foret;

Ut in orbe teteri nomina eorum inscriberet,

Ne primus esset, ne vel imus quispiam.

(s) Arg. l. 8. §. 1. qui §. a quibus. Conf. cap. 1. §. 9. dissentit. Oiselius d. l. p. 42. per l. 51. de manumiss. testam.

(t) Nam

§ XII.

Etsi enim Papinianus responderit, in testamento centurionis, qui servos suos venire prohibuisset, ac petiisset, eos manumitti prout quisque meruisset, libertates esse utiliter datas, sic ut omnes ad libertatem pervenire possent; si nemo servorum offenderit, non tamen hæc decisio Papiniani deducenda est ex privilegio testamenti militaris, sed quod ejusmodi manumissio fuerit fideicommissaria & conditionata, & quidem adjecta tali conditione, quæ non pertineret ad legis Fusiæ Caniniæ rationem. (r)

§ XIII.

Ex dictis facile patet decisio quæstionis, an lex Fusia Caninia pertinuerit etiam ad fideicommissarias libertates? Respondendum siquidem erit, primario respexisse legem libertates directas, non fideicommissarias, (u) nisi hæc in fraudem legis factæ fuerint. (x)

G 3

§ XIV.

(r) Nam lex Fusia Caninia voluit saltem coëdicere manumissiones servorum indignorum ut manumitterentur. Unde & ea clausula: *Servi qui sine offensa fuerint, liberi sunt*, item, *rogo si te promeruerunt, dignos eos libertate existimes*, effectum suum habebat etiam in testamentis paganorum *d. l. 51. §. 1. ii. l. 20. de manumiss. testam.* Accedit, quod in libertatibus fidei-

commissariis quodammodo (dico quodammodo *arg. d. l. 20.*) in arbitrio fideicommissariorum positum erat, an vellent servos tales manumittere, adeoque tum manumissio eorum magis referenda esset ad manumissiones inter vivos (quas non respiciebat lex Fusia per dicta §. 5.) quam ad testamentarias.

(u) Huc pertinet *l. 22. §. 1. de fideic.*

§. XIV.

*Justiniani
abrogatio
an prudens?*

Etsi vero rationes legis Fusiæ Caniniæ tales essent, ut apud quoscunque Rerumpublicarum moderatores valere deberent, eam tamen tollendam censuit Justinianus, maximus libertatis Fautor, sed deterio-

de fideic. libert. A duobus heredibus, qui tres servos habebant. petit, ut duos ex his, quos voluissent, manumittant. Altero heredum latitante, alter declarat, quos velit manumittere. Poterit dici, fieri liberos; ut perinde libertas competat, ac si presens solus manumittere potuisset. Quod si ex servis unus decesserit, sive iusta ex causa absit heres, sive fieri non possit, a quo petitum est, decernente Pratore, duos, qui supersunt, fieri liberos convenit. Etsi enim testator hic observaverit modum legis Caniniæ; tamen ex dicto textu non probatur; quod observare regulariter in fideicommissariis libertatibus debuerit. Decisio vero casus ultimi in d. l. 22. §. 1. ex utraque hypothese deduci potest, vel quod hic ab initio a testatore nihil sit peccatum contra legem Fusiæ Caniniæ, vel quod lex Fu-

fia ad fideicommissarias libertates regulariter non pertineat. Eadem est ratio verborum in l. un. C. de lat. libert. toll. tam directas, quam fideicommissarias. Habent enim genuinum sensum sive supponas; lege Caninia etiam fideicommissarias libertates fuisse notatas, sive nobiscum statuas, verba legis saltem respexisse libertates directas.

(x) Huc pertinet responsum Pauli lib. singulari ad L. Falcidiam relatum l. 37. de condit. & demonstr. Si quis eum, quem ipse manumittere non poterat, legaverit, ita, ut eum legatarius manumitteret; eiss a legato non repellatur, non esse compellendus, ut manumittat, quoniam totiens secundum voluntatem testatoris facere compellitur, quotiens contra legem nihil sit futurum, idque Neronius scripsit. &c.

(y) Pau.

deterioribus rationibus motus, quam quibus ea fuerat introducta. (y)

§. XV.

Quemadmodum enim in constitutione ipsa *Non intel-* nulla plane ratio abrogationis adducitur, (z) ita illa *xit rationem* quæ in institutionibus affertur, quasi scilicet *lex Fu-* legis *Fufiæ,* *fia* fuerit *invida libertati*, ostendit satis, Tribonianum non intellexisse rationem legis Fufiæ, & ad nihil aliud apta fuit, quam ut Glossatores exinde æque inepte afferuerint, legem Caniniam a canina invidia sic dictum esse.

§. XVI.

Quare nec majoris momenti est, quod addi- *Allata insti-* tur: *Satis esse inhumanum, vivos quidem licentiam ha-* per *insuffici-* bere *totam suam familiam libertate donare, morientibus ente abroga-* tionis *autem hujusmodi licentiam adimere; cum variæ ratio-* *nes* *ne.*

(y) Paulus Voërius in *Com-* ment. hic p. 141. Quomodo tamen Justinianus etiam hic excusari possit, repetendum ex *dissert. de ingen. & libert. cap. 1. §. 32.* Franciscus Balduinus in *comment. ad b. 1.* Justinianum sequentem in modum defendit: *Vidit Justinianus aperiendam esse libertatibus viam, & laxanda frena manumissionum, ne Respubl. servis repleatur. Ammon tristes erant ille divitiæ Claudii Isidori &c.* (ubi refert exempla

jam supra ad §. 3. *lit. d.* adducta.) Oratorie magis, quam ut multum ponderis inesse possit huic defensionis. Fateor, damna non una passam esse Romam ex nimia multitudine servorum; sed an propterea laxanda sunt frena manumissionibus, ut urbs humani generis excrementis repleretur, & istis civitatis jura tribuerentur?

(z) *d. l. ult. C. de lege Fufiæ Canin. toll.*

(a) v. g.

nes esse possint, variaque exempla adsint, ubi testamentaria dispositio prohibita est in jure de rebus, quæ inter vivos alienari possunt. (a)

§. XVII.

Error interpretum inde ortus.

Unde simul corrui, quorundam interpretum collectio ex hoc titulo, quasi argumentatio valeat a contractibus ad ult. volunt. (b) In primis, cum in genere satis impertinens sit ex corpore juris colligere aut probare velle regulas ratiocinandi.

(a) v. g. Feuda, bona adventitia irregularia, Gerada Saxonica Noric. in addit. ad Finn. notas hic. P. Voëtius hic p. 142.

(b) Joh. Faber & Mynsing. hic. Everhard in locis a contr. ad ult. volunt. P. Voëtius hic p. 142.

CAP. IV.

Usus practicus Institutionum circa legem Fusiam Caniniam.

SUMMARIÆ.

Nullus illius tituli usus in Germania. §. I. Declaratio assertionis. §. II. An Longobardis fuerit usitata testamenti factio, III.

§. I.

Nullus illius tituli usus in Germania.

Quemadmodum hic ante omnia repetenda sunt monita generalia, de quibus supra egimus, (c) ita iis præmissis, si de moribus Germaniæ accurate loqui volumus, nec lex

(c) Cap. 2. §. 1. & §. 5.

lex Fufia ibi locum habuit unquam, nec ejus correctio.

§. II.

Non illa, quia Germani olim testamenta omnia ignorabant, hodie vero receptis testamentis, non tamen receperunt solennitates Romanorum funebres, & ita casus, ob quos lex Fufia fuit lata, apud Germanos non est, nec fuit dabilis. Non hæc, quia non ens non potest corrigi.

*Declaratio
asserionis.*

§. III.

In tantum autem nostræ argumentationi concedimus, ut putemus, nec Longobardos, etsi in Italia degentes, ac dominantes, recepisse testamenta & testamentarias manumisiones, multo minus lex Fufia Caninia, aut ejus correctio apud ipsos fuerit recepta, sed potius sibi persuaserint, testamenta repugnare moribus Germanorum. (d) Unde jam

*An Longobardis fuerit
testificata testamen-
taria factio.*

H

facile

(d) Nam in toto volumine legum Longobardicarum exemplum testamentifactionis non occurrit. Non obstat, quod in indice Lindenbrogii ad Codicem LL. antiquarum legitur: Testamentum rumpi apud Longobardos, si cui suus heres nascatur, & ad id allegetur l. 2. tit. 14. l. 13. Item quod ad quæstionem, testamentifactionem qui habent, allegetur tot. tit. 18. Leg.

Longob. lib. 2. Adde, quod rubrica dicti tit. 18. fit concepta de ultimis voluntatibus. Nam omne quidem testamentum est ultima voluntas, sed non omnis ultima voluntas est testamentum. Deinde in d. tit. 18. & d. l. 13. plane non agitur de testamentis, sed de donationibus, quæ ibi intelliguntur per thinx & thingare (vid. du Fresne hac voce.)

(e) Dn.

facile responderi potest dubio cuidam ex legibus Longobardicis desumpto, inprimis cum ipse, qui id proposuit, non multum roboris ei inesse putet, (e)

(e) Dn. Pottgieser de conditione & statu servorum apud Germanos lib. 3. cap. 13. §. 6. Apud Longobardos quoque de prebendis, manumissionem servorum exorbitantem testamento factam irritam & nullam judicatam fuisse, & quidem lib. 2. tit. 25. §. 10. (in l. 5.) Quo loco Pipinus sanxit sequentia: De filia, cujus pater per manum erogatoris omnes servos suos jussit fieri liberos, & quia contra legem esse videtur, instituimus, ut in tertiam portionem de præfatis rebus iterum introire possit. Hic vocem erogatoris pro executore testamenti sumi admodum probabile puto. (Putat & duFresne voce Erogator & hunc ipsum locum allegat. Sed falli utrumque constat ex observatione præcedenti. Per Erogatorem intelligo Procuratorem, einen Hauß-Hoff-Weisster.) Nunc vero in ancipiti hæreo, an dicam, cum lege Fusia Caninia Longobardorum institutum consentire, & manumisso-

nem per testamentum certo servorum numero circumscribere, ideoque Patris manumissionem ex eo, quod numerum præfinitum excessisset, revocare? An vero statuam, revocari manumissionem, quod filia in legitimâ lesa esset, & supplementum petiisset, quod posterius mihi quidem magis arridet, (Nullum dubium, si modo intelligas legitimam non Romanam sed Longobardicam. Respicit nempe Pipinus ad l. i. eod. tit. ubi Luitprandus: De eo præcipimus, qui filium in casa habuerit in capillo &c. ut de rebus suis amplius per nullum ritulum cuicumque per donationem, aut pro anima sua facere possit, nisi partes duas, tertiam vero relinquat filie suæ.) Hæc ut complura alia subinde erumescunt, sed exerceant illorum industriam, qui in adita juri Germanici penetrarunt, mihi non contigit esse tam felicem, cum id sollicitè indagare vitæ præsentis (militaris. Sed utinam togati rubore suffunderentur,

rentur, cum videant milites
in moribus patriis eruendis
tam erudita diligentia eos
antecellere) ratio non ferat.
Præterea & ad quendam nu-
merum manumissionem restri-
ctam esse docetur Capitular. lib.
6, cap. 261. (secund. edit. Ba-
luz.) De servis propriis (sunt
verba Capituli) vel ancillis, ut
non amplius tondeantur vel ve-
lentur, nisi secundum mensuram.

(ut Fredegarius loquitur,
mensurate i.e. mediocriter, du
Fresne hac voce. Ergo
hoc secundum mensuram hic
non denotat certum nume-
rum, ut Potgiesserus puta-
vit, sed ut receptio in mo-
nasteria fiat cum eo tempera-
mento, ne villæ desolentur.)
Et ut ibi satisfiat, & villa non
sint desolata. Hactenus Pot-
giesserus.

FINIS.

Corrigenda & emendanda.

pag. 7. §. 1. lit. e. col. 2. leg. conjecturis. p. 8. §. 2. lit. f.
leg. a Justiniano. lin. 14. p. 9. §. 4. leg. Sentia pro senten-
tia. p. 10. §. 4. lit. l. lin. 1. del. qui & ex quib. & leg. quæ
in fraud. credit. p. 10. §. 5. pro Æliæ leg. Æliæ. p. 13.
§. 6. pro Ulpiani leg. Juliani, & ita in not. lit. t. p. 16. §. 10.
lit. g. post §. 1. del. de R. J. & pon. post l. 79. ff. de R. J.
p. 22. §. 19. pro Concilium leg. Consilium. p. 33. §. 48.
lit. b. col. 2. pro tit. 3. §. 2. leg. tit. 1. §. 8.

Solent, Nobilissime Domine Respon-
dens, alii maxime esse solliciti, ut the-
ma aliquod, de quo disputent, eligant,
quod vel solo titulo suo se commendat
lector; tu contra materiam elegisti ubivis
obviam, & omnibus fatentibus hodie nul-
lum usum in praxi habentem. Scilicet ma-
luisti ostendere, quod etiam in materia, quæ
vulgaris & trita videtur, ingenuus juris stu-
diosus facile aliquid inveniatur, in quo inge-
nium & industriam suam exercent, & quod
adeo eruditio non ex titulo disputationis,
sed ex ejus tractatione æstimari debeat. Ita
maluisti esse, quam videri doctus. Gratulor
ex animo, & precor DEUM O. M. ut summi
in jure honores, quos ambis, prospere Tibi
cedant, atque ut in patriam redux fructus
studiorum tuorum, & vitæ hactenus in Aca-
demiis modeste actæ, percipias uberrimos.

PRÆSES,

Clarissimo Domino Candidato

S P D

JUSTUS HENNINGUS Böhmer
D. Profess. P. Ordin.

Libertatis Symbolum apud Romanos olim *pileum* fuisse, lippis & tonsoribus notum est. Nam cum manumitterentur servi, darenturque in libertatem, resecati capilli & calvo capiti pileus imponi solebat, quo intuitu, quibus datio libertatis instabat, *ad pileum vocari* dicebantur. Et sicuti quoque servitus quædam publica, eaque aliquando durissima, datur, quam sæpe Romani subire coacti sunt, ita, interfecto Nerone, plures inducebantur, ut pileos gestarent, tanquam libertatem consecuti essent, ut Dio notavit. Utraque sane tam publica quam privata libertas inæstimabilis res dicenda est, sed etiam ingens pretium illa habet, quæ studiis & liberalibus artibus acquiritur, quam *veram libertatem* olim Philosophi appellabant, qua de causa sine dubio majores nostri

H 3

his,

his, qui se in libertatem hanc veram vindica-
verant, pileos imponendos esse censuerunt.
Serviisti hactenus, CLARISSIME CANDIDATE,
egregie artibus liberalibus, & te ita studio ju-
ris subiecisti, ut non posset non tibi hæc li-
bertas obtingere; ideoque non immerito jam
ad pileum vocaris. Conciliavit tibi hoc
præmium eruditio tua haud vulgaris, quam
indefesso studio, & in hac Fridericana & Sa-
lana acquisivisti, cujus testes non desideras,
cum hæc ipsa dissertatio, qua ad pileum ten-
dis, illam omnium animis luculenter infi-
nuet. Gratulor eo nomine tibi, CLARISSI-
ME CANDIDATE, simulque votum subjicio,
velit ter summum Numen gratia tua tibi tuis-
que conatibus ulterius adesse, ut hanc veram
libertatem indies magis magisque promo-
veas, & in ea ita te geras, ut fructus ejus in
Ecclesiæ & Reip. commodum redundare
possint. Dab. è mûlæo d, VIII, April,
MDCCXII.

Halle, Diss. 1 1712 T-Z

ULB Halle
005 350 913

3

B.I.G.

Black

3/Color

White

Magenta

Red

Yellow

Green

Cyan

Blue

Farbkarte #13

Inches
Centimetres
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 8

GURALIS

TICO

NÆ

NTIS

ONIS,

NTISSIMO,
C DOMINO,
ILHELMO,
HIONE BRAN-

]Ctorum ordinis

HOMASIO,
GIS CONSILIARIO
ANÆ DIRECTORE
ATIS JURIDICÆ

I A,
vilegia Doctoralia

ORI
e & pomeridianis
bmittit

CKEMANN,

SALFELDIANIS.

1712

2986

10

